

Heren van Oirschot

(Uit: Oog op Oirschot door Drs J. Lijten)

Voor de Austrasisch-Frankische kolonisatie van Taxandrië, die begon rond 600 juist toen het klimaat wat droger begon te worden, zal er wel enige, zij het een zeer summiere, bestuursorganisatie bestaan hebben in Taxandrië, die vermoedelijk in hoofdzaak gedragen werd door de geestelijkheid van de drie oerparochies, Oirschot, Sint-Oedenrode toen nog Eerschot geheten, en Hilvarenbeek.

Bij het droger wordend klimaat konden de Austrasisch-Frankische kolonisten zich vestigen in de beekdalen, waar zij na cultivering beschikten over de beste gronden. Zij vestigden zich in groepen, waarin meerdere afhankelijke personen onder een leider stonden, die zich als eigenaar beschouwde van de door zijn groep in bezit genomen en gecultiveerde gronden, een figuur die bij de oorspronkelijke bevolking vermoedelijk niet bekend was.

Het was begrijpelijk, dat deze vooraanstaande stamgenoten een leidende rol kregen in de enigszins straffere bestuursorganisatie, die de Karolingische hofmeiers (en later koningen) gingen opzetten in Taxandrië, dat uitgangspunt werd van expansie eerst in westelijke en daarna in noordelijke richting van het Frankische rijk. Zij werden de 'heren' van de diverse plaatsen en de 'heren' der hoofdplaatsen werden de graven van de drie graafschapjes, die samen het graafschap Taxandrië gingen vormen, waarin de 'heer' van Oirschot als primus inter pares 'graaf van Taxandrië' was.

Bij een betere waterafvoer in de drogere tijd kon men steeds noordelijker langs de riviertjes gronden in cultuur brengen, zodat de heren van Oirschot en Hilvarenbeek zich op economisch gunstiger plaatsen gingen vestigen aan beter bevaarbaar water respectievelijk in Vught en Herlaer. Oirschot/ Vught was tot in de dertiende eeuw één heerlijkheid en Hilvarenbeek/Herlaer zelfs tot in de veertiende.

Pas rond 1100 komen ons - aanvankelijk nog sporadisch - concrete historische gegevens ter beschikking over de heren van Oirschot.

1. De heren van Oirschot

In 1977 schreef Drs. T. Klaversma een belangwekkend artikel over de heren van Vught en Oirschot in de twaalfde en dertiende eeuw. Jammer genoeg is dit doorwrochte en voor Campinia geknipt artikel verknipt en verspreid over acht afleveringen. 1) Dit lijkt me de oorzaak, dat deze publicatie van de eminence grise en autoriteit op het gebied van de middeleeuwse Meierijse adel niet de respons heeft gekregen, die het verdiende. Op basis van zijn onderzoek, dat wij dankbaar memoreren, is dit hoofdstuk geschreven met enkele aanvullingen en kleine correcties, waarbij het geheel tevens meer uitdrukkelijk geplaatst is in zijn politieke context.

De politieke constellatie rond 1100

In 1106 verkreeg graaf Godfried I van Leuven de titel 'hertog van Lotharingen'. De door deze titel aangeduide functie was ooit belangrijk geweest, maar had op dat moment niet veel inhoud meer. Door Godfried en zijn opvolgers echter werd deze vrij loze titel met beleid gebruikt als een juridische hefboom om hun politieke bemoeienissen steeds verder uit te breiden, hetgeen zou leiden tot de vorming van het hertogdom Brabant. Deze vorming zou echter meer dan een eeuw in beslag nemen en bij dit langdurig proces was het overgrote deel van het huidige Noord-Brabant intensief betrokken. 2) De grootste moeilijkheid voor de hertog daarbij - gezien vanuit onze regio - was, de locale adel, die tot dan vrij zelfstandig was opgetreden, aan zich te onderwerpen of opzij te schuiven.

Het zal daartoe dienstig zijn, om eerst de politieke constellatie te achterhalen vóór het begin van de hertogelijke bemoeienis met onze regio en daarna te bezien, hoe de hertog uiteindelijk deze constellatie naar zijn hand wist te zetten.

Om de bestuurlijke constellatie van onze regio rond 1100 te beschrijven beschikken we in feite slechts over één ongedateerd document, dat echter voldoende gegevens bevat, om het raamwerk van de bestuursorganisatie te schetsen 3)

Aartsbisschop Frederik van Keulen, van wie de oorkonde uitgaat, schetst zelf de aanleiding en het resultaat van zijn ingrijpen.

Abt Thiofried van Echternach had zich bij hem beklaagd over de voogden van de Echternachse parochies, Waalre, Deurne en Diessen, die zich meer dan billijk was, toeëigenden uit de kerkelijke inkomsten, terwijl ze nalatig waren in het vervullen van hun functie. De aartsbisschop had daarom opdracht gegeven aan graaf Henrick, voogd van Taxandrië, om deze zaak te regelen.

Graaf Henrick riep dan in opdracht van de aartsbisschop de 21 schepenen bijeen, die met behulp van de vertegenwoordigers van de aartsbisschop een regeling troffen, waaraan later op gezag van de aartsbisschop nog iets werd toegevoegd. Als getuigen worden nog twee andere graven genoemd: graaf Gerard en graaf Dirk.

Het zal goed zijn enkele zaken op een rijtje te zetten.

De aartsbisschop van Keulen trad hier duidelijk op als wereldlijk landsheer. Deze was qualitate qua oppervoogd over alle kerkelijke instellingen in zijn gebied en zijn taak was het te zorgen, dat de voogden (d.i. wereldlijke helpers en beschermers van kerkelijke instellingen) hun taak juist uitvoerden en zich niet teveel toeëigenden.

Taxandrië, waartoe Waalre, Deurne en Diessen behoorden, viel dus onder het wereldlijk gezag van de aartsbisschop van Keulen. Van enige delegatie van het landsheerlijk gezag over Taxandrië aan Gelre blijkt rond 1100 nog geen sprake.

Taxandrië was klaarblijkelijk verdeeld in drie graafschappen, ieder bestuurd door een graaf en zeven schepenen. Een van de drie graven was de voornaamste en had een zekere autoriteit over het geheel. De bijeenkomst van de drie graven met hun drie schepenbanken, waar deze zaak geregeld werd, werd een 'generale placitum' algemene vergadering' genoemd. Zulk een vergadering werd blijkbaar rond 1200 nog gehouden nabij Woensel. 4) De naam Taxandrië raakte rond deze tijd in onbruik en werd vervangen door 'Eeninge der Kempen', een naam, die duidt op een eenheid, die bestaat uit meerdere gelijkwaardige delen en die globaal blijkt overeen te komen met de drie zuidelijke kwartieren van de latere Meierij. Opmerkenswaardig is, dat de drie plaatsen waarover kwestie was, elk in een ander der latere kwartieren lagen.

De politieke constellatie rond 1250

In de anderhalve eeuw tussen 1100 en 1257 heeft de vorming van het hertogdom Brabant zich voltrokken en daarin de occupatie van Taxandrië - Eeninge der Kempen door de hertog. Voor de afronding van de occupatie van Taxandrië door de hertog zijn twee accoorden van belang, die gesloten werden tussen deze en Boudewijn van Vught, het ene in 1232 en het andere in 1257. Dat beide accoorden bewaard zijn in het cartularium van de rekenkamer, bewijst het belang, dat de hertogelijke kanselarij eraan hechtte.

Met het accoord d.d. 1232.05.01 was de occupatie van Taxandrië door de hertog in principe beslecht. 5) Het is zaak, de inhoud van dit accoord zo accuraat mogelijk te ontleden. Tot nog toe zag ik het accoord zelf nog nooit geciteerd maar alleen de kopregel van Camps, die niet alleen onvolledig is maar op een bepaald punt ook onjuist. In het accoord, dat duidelijk is opgesteld door de hertogelijke kanselarij, worden meerdere zaken geregeld.

Het eerste object, waarover een afspraak wordt gemaakt, betreft een allodium tussen Molregrave en Maas, dus vermoedelijk noordelijk van Vught gelegen, dat Boudewijn aan de hertog opdraagt en als leen terugontvangt. Deze gronden zullen voorheen aan niemand hebben toebehoord en door Boudewijn of zijn voorouders nog niet zolang geleden in bezit zijn genomen.

Het tweede punt van accoord betreft 'villam quae vocatur Vucht' het dorp dat Vught genoemd wordt' met alles wat daarbij hoort behalve datgene wat van de graaf van Gelre in leen gehouden wordt. Uit de context zullen we moeten besluiten, dat het hier niet gaat over allodiale onroerende goederen maar over heerlijkheidsrechten, die aan het bezit van allodiale onroerende goederen waren verbonden. Men bedenke daarbij, dat bij de verkoop van Oirschot in 1320 de heerlijkheidsrechten nog beschreven worden als 'attinentia' d.i. zaken, die toebehoren aan bepaalde onroerende goederen. 6) Uit het vervolg zal blijken, dat Oirschot en Vught op dat moment nog een eenheid vormden. Bepaalde afspraken omtrent 'Vught' kunnen daarom uit de latere, beter bekende, situatie in Oirschot verduidelijkt worden. Wij menen daarom te moeten besluiten, dat in deze afspraak de heerlijkheidsrechten van 'Vught', dat in feite Vught en Oirschot omvat, gelijkelijk tussen de hertog en Boudewijn gedeeld worden, behalve dat onderdeel van het heerlijkheidsrecht, dat een leen is van de graaf van Gelre, en dat een eventuele uitbreiding van het heerlijkheidsrecht eveneens gelijkelijk gedeeld zal zijn.

De derde afspraak lijkt ons de voornaamste en betreft 'omnes jurisdictiones suas super Kempiniam', wat men slechts kan vertalen met 'al zijn jurisdicties (rechtsmacht) over Kempinia' en niet zoals Camps het weergeeft 'al zijn gerechten in Kempinia'. 'Gerechten' is al een ongelukkig woord, maar 'in Kempinia' staat er absoluut niet. Betreffende deze 'jurisdicties over Kempinia', 'quas pater suus et sui predecessores tenuerunt' 'die zijn vader en zijn voorgangers in bezit hadden', wordt afgesproken, dat Boudewijn ze 'solus obtinebit' '(voor zich) alleen zal verkrijgen'. We zullen hieruit moeten concluderen, dat Boudewijn van de jurisdictie over Kempinia, die zijn vader en voorouders erfelijk hadden bezeten, afstand deed en ze niet-erfelijk, dus als ambtenaar, terugontving. Dit terugontvangen moest overigens nog na het sluiten van het accoord gebeuren. Er staat 'obtinebit' 'zal verkrijgen' en de hertogelijke ambtenaren wisten echt wel, wat ze schreven. Juridisch gezien lijkt het veiliger de benoeming tot hertogelijk ambtenaar niet zelf in het accoord op te nemen maar enkel de belofte. De benoeming zal daarna door de hertog gedaan zijn en zo werd Boudewijn dus schout van Kempinia naast de schout van 's-Hertogenbosch. Het was niet te voorzien, dat deze situatie een succes zou worden, maar als het niet goed ging, kon de hertog hem, nu ambtenaar geworden, zonder meer afzetten, hetgeen dan ook vóór april 1246 geschied zal zijn. Vóór die tijd zien we wel een schout van 's-Hertogenbosch optreden, 7) maar in april 1246 treedt Henrick van Herentals, die van te voren alleen als schout van 's-Hertogenbosch optrad, 8) plotseling op als 'scultetus domini ducis Brabantie in Buscoducis et in Campinia' 'schout van de heer hertog van

Brabant in 's-Hertogenbosch en in Campinia' en wel in die functie optredend te Lieshout. 9) De hertog was toen blijkbaar heel vlot in het benoemen en ontslaan van zijn functionarissen, want d.d. 1246.04.25 was Henrick van Herentals al 'quondam scultetus in Buscoducis et in Campinia' 'vroeger schout in 's-Hertogenbosch en in Campinia'. 10)

Vermoedelijk heeft het vanaf het begin in de bedoeling van de hertog gelegen om, zodra de gelegenheid gunstig was, het schoutsambt van 's-Hertogenbosch en dat van Campinia in één persoon te verenigen. Dit is zo gebeurd en gebleven, nadat Boudewijn van Vught eerst zijn erfelijke jurisdictie over Campinia had moeten verruilen tegen een ambtelijke en nadien uit die ambtelijke functie ontslagen was. Het lijkt ons niet zonder reden, dat in het accoord gesproken werd over jurisdictie over Campinia in het meervoud. Boudewijn zal immers de jurisdictie over een van de drie graafschappen gehad hebben en daarnaast, of liever daarboven, als eerste van de drie de hoogste jurisdictie over de drie graafschappen als 'Eninge'.

Het vierde onderdeel van het accoord brengt enig soulaas voor Boudewijn hoewel vermoedelijk niet zo'n groot. De personen, die in enig dienstverband met hem stonden en in een hertogelijke vrije plaats waren opgenomen, kreeg hij terug en de hertog zou ze niet in een van zijn vrije plaatsen opnemen, maar dat gold niet voor degenen die in Den Bosch verbleven en dat zullen de meesten geweest zijn. Dezen hadden de keuze, om daar te blijven of terug te keren. Hierbij werd bepaald, dat dit ook gold voor de personen, die in enig dienstverband stonden tot Boudewijn's broer Daniel, die tot hetzelfde allodium behoorden. Hieruit moeten we concluderen, dat Vught en Oirschot op dat moment één allodium vormden. Daarom zijn wij van mening, dat de deling van de allodiale heerlijkheidsrechten met de hertog ook voor Oirschot gold en dat die tweedeling gebaseerd is op dit accoord. Hoewel Vught en Oirschot in 1232 nog één allodium vormden, was er toch al een zekere deling. Sommige personen hadden een dienstverband met Boudewijn, andere met Daniel. Dit was een stap op weg naar een complete deling van het allodium, die geëffectueerd zal zijn vóór 1257, zodat in Oirschot de tweedeling kon blijven voortbestaan, toen Boudewijn gedwongen werd om heel zijn heerlijkheidsrecht aan de hertog over te dragen. Er werd immers wel bepaald, dat door dit accoord alle ruzies tussen de hertog en Boudewijn waren bijgelegd, maar deze vrede heeft het met hangen en wurgen niet veel verder gebracht dan zijn zilveren jubileum. Nadat hertog Hendrik I het accoord met Boudewijn gesloten had, heeft zijn zoon, Hendrik II, blijkbaar geen genoegen genomen met Boudewijn's ambtelijk functioneren en hem als schout van Campinia ontslagen. De kleinzoon, Hendrik III, heeft uiteindelijk de knoop doorgehakt en Boudewijn helemaal opzij geschoven, wat is vastgesteld in de akte d.d. 1257.08.10. 11)

De oorkonder is 'Balduinus olim dominus de Vucht' Boudewijn voorheen heer van Vught', maar de tekst is duidelijk geredigeerd door de hertogelijke notaris, die dan ook als laatste getuige wordt vermeld. Toch is het haastwerk geweest, want de tekst rammelt enigszins. Er wordt gesuggereerd, dat alle afgestane bezittingen tussen Molregrave en Maas lagen, terwijl toch de heerlijkheid Vught met al haar rechten werd overgedragen, die blijkens de akte d.d. 1232.05.01 niet daartussen lag. De overdracht van de heerlijkheid Vught staat wel niet met evenveel woorden vermeld maar is ingesloten in de betiteling 'voorheen heer van Vught' en in de enigszins warrige opsomming van allerlei zaken en rechten met nog een afzonderlijke vermelding van het afstaan van al zijn documenten. Ondanks de algemeenheid in de beschrijving van de afstand van alle allodiale en feodale bezittingen is het niet uitgesloten, dat Boudewijn nog enig onroerend goed behield. Zo blijken een eeuw later zijn afstammelingen nog in het bezit te zijn van de helft van de Oirschotse watermolen. Hij zal echter zeker niets hebben mogen behouden, waaraan enig bestuurlijk recht verbonden was. Het is immers duidelijk de bedoeling van de hertog, om hem van elke bestuurlijke invloed te beroven.

Zoals in 1232 zijn ook hier de getuigen enkel mannen van de hertog. In 1232 was dit niet zo verwonderlijk, omdat Boudewijn toen klaarblijkelijk in Brussel op het matje geroepen was. De afstand van Vught had plaats 'apud Buscum' bij Den Bosch'. Dat daar geen getuigen uit de omgeving aanwezig waren, duidt er wel op, dat de hertog erin geslaagd was Boudewijn te isoleren. Boudewijn voer een koers, die loodrecht op die van de hertog stond. Dit leidde ertoe, dat hij uiteindelijk midscheeps geramd en in de grond geboord werd. In het midden van de dertiende eeuw had de hertog de locale adel van de Meierij practisch helemaal aan zich gebonden of uitgerangeerd.

De heren van Vught/Oirschot, graven van Taxandrië/ Eninge der Kempen

De rechtsmacht, waarvan Boudewijn afstand moest doen, was door zijn voorouders erfelijk bezeten. Als hij rechtsmacht had over Kempenland en de Eninge der Kempen, moet hij dus afstammen van graaf Henrick, voogd van Taxandrië, die wij als zodanig hebben zien optreden rond 1100. Deze graaf Henrick moet dan Henrick van Vught geweest zijn. Nu wordt door Klaversma geen Henrick genoemd als heer van Vught. Klaversma ging niet verder terug dan Rutger van Vught, die hij vermeld vond in een overigens valse oorkonde van 1105, waarbij de getuigen vermoedelijk zijn overgenomen uit echte oorkonden van dezelfde tijd. Nu is een bezwaar, dat de eerste oorkonde, die wij besproken hebben, waarin graaf Henrick optreedt, niet gedateerd is en aan de hand van de

daarin voorkomende personen niet nauwkeuriger te dateren is dan tussen 1100.01.06 en 1110.04.03. De eerste datum hangt samen met het begin van het pontificaat van aartsbisschop Frederik 13) Nu is het voor de hand liggend, dat de abt van Echternach juist in het begin van Frederik's pontificaat de zaak aanhangig heeft gemaakt, want ook in onze tijd van loeiende stofzuigers in de huizen en zelfs in de straten van Oirschot weten we nog bij traditie, dat nieuwe bezems schoon vegeen. Overigens is het ook mogelijk, dat Rutger nog tijdens het leven van zijn vader als getuige optrad, hij wordt immers niet uitdrukkelijk als heer van Vught betiteld.

Tot meer zekerheid, dat graaf Henrick, voogd van Taxandrië, Henrick'van Vught is, zou de vermelding van een heer Henrick van Vught een belangrijke bijdrage leveren. De meest aangewezen bron voor een dergelijke vermelding zou het jaargetijdenboek van het Oirschotse kapittel zijn, waarvan de oorspronkelijke tekst vóór 1400 is geschreven. 14) Bij het Oirschotse kapittel blijken inderdaad meerdere jaargetijden voor heren en vrouwen van Vught gefundeerd te zijn, maar het oudste is wel voor Willem heer van Vught, die vermoedelijk in het laatste kwart van de twaalfde eeuw is overleden. Mogelijk was vóór die tijd het funderen van een jaargetijde nog niet gebruikelijk. Wel wordt een jaargetijde vermeld voor een Henrick van Vught maar zonder de betiteling 'heer' en voor een heer Henrick van Vught, priester. Mogelijk zijn zij personen uit de familie van na 1257. 15) Toch wordt in het jaargetijdenboek een heer Henrick van Vught vermeld en zelfs verschillende malen. Als vergoeding voor meerdere jaargetijden wordt namelijk aangewezen een rente uit een cijns van heer Henrick van Vught. Een bepaalde cijns, die door de oorspronkelijke rechthebbende werd verkocht, werd dikwijls nog eeuwenlang naar hem genoemd zelfs als die cijns bij vererving was verdeeld en in het bezit van meerdere families of takken van een familie was terecht gekomen. De volgende jaargetijden werden bekostigd door een rente uit de cijns van heer Henrick van Vught: van Elisabeth dochter van Henrick van Audenhoven, 16) van Wilhelmus man van Cristina van Spoerdonc, 17) van kanunnik Godefridus van Audenhoven, 18) van Henrick zoon van Geertruyd, 19) van Nycholaus van der Vloet c.s., 20) van Gheyla, 21) van Aleydis van Beke, 22) en van Walterus van der Teynden van Straten 23) De cijns zal dus vóór 1400 al heel oud zijn geweest, daar hij over zoveel families of takken van een familie is verdeeld. Wij kunnen dus veilig aannemen, dat hij teruggaat op heer Henrick van Vught, die rond 1100 graaf en voogd van Taxandrië was en daarom lijkt het niet vermetel de geslachtslijst van de heren van Vught/Oirschot, voorzover ons bekend, met hem te laten beginnen.

Van de twaalfde-eeuwse heren van Vught/Oirschot weten we bitter weinig. Klaversma heeft met ingenieus spuurwerk de volgende vermoedelijke namen en jaartallen achterhaald: Rutger van Vught ca. 1105, Burchard van Vught ca. 1134 en Willem van Vught ca. 1173. 24) Rond 1195 ontmoeten we dan Daniel van Vught als getuige bij het verlenen van het oudste Bossche recht. 25) Hij is vermoedelijk niet oud geworden, want we ontmoeten hem niet meer in oorkonden, terwijl zijn zoon Boudewijn optreedt in 1219 onder supervisie van zijn moeder. 26) Klaversma beschouwt dit als het eerste oorkondelijke optreden van Boudewijn. Toch menen we, dat hij drie jaar daarvoor al in een oorkonde genoemd wordt, zij het dan enkel met zijn voorletter. In 1216 verkoopt de Oirschotse kanunnik Apollonius een cijns van 8 penningen Keuls en het vierdedeel van de tiende van Casteren aan Postel. In de oorkonde wordt vastgelegd, dat de verkoop is geschied in tegenwoordigheid van de voogden 'B en D'. 27) Hiermee zullen bedoeld zijn de gebroeders Boudewijn en Daniel, die als heren van (Vught en) Oirschot de aangewezen personen waren om voogd van de Oirschotse kerk te zijn. Het is immers duidelijk, dat in 1232, zoals we zagen, de heerlijkheid Vught/Oirschot nog één allodium was, maar dat de beide heren, Boudewijn en Daniel, reeds enige zelfstandigheid hadden, aangezien ieder eigen 'mannen' had.

Wij vermoeden de volgende situatie. Boudewijn zal geboren zijn rond 1200. Hij had behalve broer Daniel zeker nog één zuster, Matilde, maar mogelijk nog een tweede. 28) Mogelijk is Daniel geboren na de dood van zijn vader. Dit zou een verklaring zijn, dat hij de naam van zijn vader kreeg, terwijl het tot dan toe in de familie niet gebruikelijk was, dat een zoon de naam van zijn vader of grootvader kreeg. Het zal van het begin af de bedoeling van moeder Agnes geweest zijn, dat de heerlijkheid tussen de twee zoons gedeeld zou worden maar voorlopig één blijven. In 1216 zullen beide jonge heren nog minderjarig geweest zijn. Hun beider aanwezigheid wordt wel vermeld, maar er is geen sprake van hun instemming en evenmin worden zij onder de getuigen vermeld. In 1219 was Boudewijn wel meerderjarig (boven 17 jaar) en dus heer van Vught en trad hij op in het bijzijn van zijn moeder, toen de kerk van Oirschot, in feite het kapittel, haar instemming betuigde met de regeling van een geschil betreffende grond onder Bladel, die aan Oirschot leenroerig was. 29)

In 1222 was ook Daniel meerderjarig en trad hij op als getuige bij de overdracht van een rente door Dirk van Aldengoor aan Postel 30) zoals ook weer in 1224 bij de overdracht van een rente aan Postel door Dirk van Altena. 31)

Uit dit optreden van Daniel in zaken, die Bladel en Mierde betroffen, bleek al, dat hem Oirschot en aanhorigheden was toegewezen zoals aan Boudewijn Vught. 32)

De beide gebroeders komen daarna oorkondelijk nog voor in de akte d.d. 1232.05.01 en Boudewijn alleen in de akte d.d. 1257.08.10, welke oorkonden wij uitvoerig besproken hebben.

De heren van Oirschot van 1232 tot 1320

In 1232 vormde Oirschot met Vught nog één allodium maar Daniel voerde een afzonderlijk bewind. Als onze zienswijze juist is, dat de deling van de heerlijkheidsrechten van Vught tussen de hertog en Boudewijn in 1232 ook voor Oirschot gold, lag het geheel in de hertogelijke politieke lijn om een volledige scheiding tussen Vught en Oirschot te bevorderen. Het zou alleen maar lastig voor hem zijn, om én in Vught én in Oirschot telkens met twee collega-halfheren te maken te hebben. Wij

kunnen er daarom van uitgaan, dat of in 1232 of kort daarna een volledige scheiding tussen Vught en Oirschot heeft plaatsgevonden. Bovendien zal Daniel iets gemakkelijker hanteerbaar zijn geweest voor de hertog; hij was niet alleen jonger maar had ook geen grafelijke pretenties. Zo had de hertog Oirschot vrij vast in handen en had hij alleen nog af te rekenen met de persoon van Boudewijn, hetgeen in 1257 zijn beslag kreeg.

Klaversma meent, dat Daniel niet oud geworden is en misschien te jong gestorven, om tijdig voorzieningen te kunnen treffen voor zijn zieleheil, daar er voor hem geen jaargetijde is gefundeerd bij het Oirschotse kapittel. 33) Dit is wel gebeurd voor zijn zoon Wouter, in het jaargetijdenboek vermeld als 'Walterus filius domini Danielis de Vuchte'. 34) Klaversma meent, dat dit jaargetijde gefundeerd is kort na 1250 en dat Wouter toen een volwassen man was. 35) Dit laatste is niet onmogelijk maar lijkt toch wel onwaarschijnlijk, aangezien Daniel vermoedelijk enkele jaren na 1200 geboren is. Bovendien raken we in moeilijkheden met de volgende generatie.

Volgens de zienswijze van Klaversma is Deneken van Oirschot een zoon van deze Wouter. Nu trad Deneken van Oirschot in 1278 reeds op met zonen uit twee huwelijken. 36) Om voor schepenen een verklaring af te leggen moet de zoon uit het tweede huwelijk dan wel niet meerderjarig zijn maar toch wel ongeveer twaalf jaar.

Zowel Daniel van Vught als zijn zoon Wouter als zijn kleinzoon Deneken van Oirschot zouden dan maar ongeveer twintig jaar ouder zijn dan hun respectievelijke oudste zoon. Dit lijkt toch wel zeer onwaarschijnlijk.

Er is nog een ander argument tegen de zienswijze van Klaversma. In het jaargetijdenboek staat genoteerd: 'Wouter zoon van heer Daniel van Vught'. Dit suggereert, dat Wouter vrij jong is en dat zijn vader nog leeft, anders had men zeker geschreven: 'zoon van wijlen heer Daniel'. Overigens wordt in het jaargetijdenboek bij de aantekeningen over de familie van Vught (helaas) nergens de vadersnaam vermeld behalve bij Wouter, ook niet bij de vrouwelijke leden van de familie. 37) Wij dachten hieruit te mogen concluderen, dat Wouter bij zijn overlijden nog bij zijn vader thuis was.

Naar onze zienswijze is Deneken van Oirschot de zoon van Daniel van Vught en wel de oudste zoon. Immers wanneer een jonger lid van een heerlijk geslacht bij zijn huwelijk al een eigen heerlijkheid kreeg, ging hij een duidelijke eigen tak vormen, hetgeen zeer dikwijls benadrukt werd door de oudste zoon de voornaam van de nieuwe stamvader te geven.

Wanneer we ervan uitgaan, dat Daniel van Vught ca. 1203 geboren werd en een generatieverschil tussen vader en zoon aanhouden van ca. 30 jaar (wat ongeveer het gemiddelde was en nog is) zal Deneken van Oirschot geboren zijn ca. 1233 en was hij in 1278 ca. 45 jaar, een leeftijd, waarop hij uit een tweede huwelijk na jong overlijden van zijn eerste vrouw een zoon van 12 jaar kon hebben. Daar hij gestorven is rond 1303, is hij dan 70 jaar geworden, voor die tijd inderdaad een hoge ouderdom maar oorkondelijk volkomen traceerbaar.

Naar aanleiding hiervan hebben we nog eens overwogen, wie bedoeld kan zijn met 'Waltherus de Hosterroth', die vermeld wordt als getuige bij de overdracht van het patronaatsrecht en twee delen van de tiende van Oerle aan Postel in de kerk van

Hilvarenbeek d.d. 1250.05.10. 38) Hij is vermeld als clericus, maar staat in de lijst van getuigen onmiddellijk na de kapitteldeken van Sint Maarten te Luik en vóór de priester-schoolrector van Hilvarenbeek. Met Hosterroth is praktisch zeker een plaatsnaam bedoeld en gezien de tamelijk slordige schrijfwijze van de landdeken van Hilvarenbeek rijst nu het vermoeden, dat hier bedoeld is Wouter van Oirschot, die dan op zeer jonge leeftijd clericus was, vermoedelijk in afwachting van een kanunniksprebende, en als zoon van de heer van Oirschot gevoegelijk vóór een priester genoemd kon worden. Indien hij kort daarna overleden is, wordt zowel deze vermelding als die in het Oirschotse jaargetijdenboek heel begrijpelijk.

Daniel van Oirschot, in de wandeling Deneken, komt in de oorkonden voor vanaf 1278 tot 1303, de meeste keren als getuige in Kleefse oorkonden. 39) Klaversma leidt daaruit af, dat hij 'herhaaldelijk in het Kleefse gebied vertoefde, misschien er zelfs woonde'. Dit laatste lijkt ons zelfs heel waarschijnlijk, al heeft hij ook intensieve contacten gehad met Oirschot zoals blijkt uit zijn bemoeienissen naast de hertog met het Oirschotse kapittel 40) en zijn koop van een gemeent van de hertog met gedeeltelijke doorverkoop aan Tongerlo. 41) Daaruit wordt tevens duidelijk, dat zijn verhouding met de hertog in de laatste jaren van zijn leven redelijk vriendschappelijk was. Hij zal toen dan ook wat meer in de Oirschotse contreiën verschenen zijn. Hij was d.d. 1301.05.20 zelfs getuige bij de overdracht van grond onder Udenhout aan de abdij van Tongerlo 42) en fundeerde een jaargetijde in Oirschot. 43) Hij zal omstreeks 1303 overleden zijn. 44)

Zijn zoon Wouter volgde hem op als heer van Oirschot, maar zal mogelijk ook in de omgeving van Kleef gewoond hebben, waar Klaversma hem signaleerde van 1317 tot 1323. 45) In Oirschot is hij ons praktisch alleen

bekend door de verkoop van Oirschot aan Rogier van Leefdaal in 1320, klaarblijkelijk gedwongen door politieke en financiële perikelen. 46) Evenals zijn halfbroer Eberhard uit het tweede huwelijk van Deneken met Margareta van Kleef fungeerde hij in dienst van het Kleefse gravenhuis. 47) Of behalve deze twee nog meer zonen of dochters begrepen waren onder de 'Deenkens kinderen', die in 1311 als bezitters van de westelijke gemeent van Oirschot werden genoemd, is ons niet bekend. 48)

Zo kwam er in 1320 een einde aan de relatie van Oirschot tot zijn oudst-bekende heerlijke geslacht, dat wat de Oirschotse tak betreft nog voortleefde in het land van Kleef.

De nazaten van Boudewijn van Vught, die in het conflict met de hertog zijn heerlijke rechten had moeten afstaan, zullen in het stadspatriciaat van 'sHertogenbosch terecht zijn gekomen, zoals wij in Campinia aannemelijk gemaakt hebben. 49)

In 1362 blijkt Herman Dirkszoon van Vught nog eigenaar te zijn van de helft van de Spooronkse watermolen. 50) Op dit bezit werd door de toenmalige heer van Oirschot, Jan II van Petershem, een hypotheek gevestigd, waardoor hij een sterke claim legde op die helft van de molen, die dan ook later weer in zijn geheel in het bezit was van de Oirschotse heren. 51)

Heren van Oirschot en van Vught;

Henrick ca 1100

Rutger ca. 1105

Burchard ca. 1135

Willem ca. 1170

Daniel ca. 1195

Heren van Oirschot

Daniel van Vught 1216 tot 1236

Daniel van Oirschot 1278 tot 1303

Wouter van Oirschot van 1317 tot 1323

De occupatie van de latere Meierij door de hertogen van Lotharingen, later Brabant, speelde zich vooral af op het terrein van de onderwerping van de locale adel aan de hertog. De leden van die adel, die zich loyaal opstelden tegenover de hertog, waren de aangewezen personen voor een ambtelijke functie in zijn dienst. De hertog heeft dit met Boudewijn van Vught, die de hoogste jurisdictie had over de Eninge der Kempen, geprobeerd, maar dat werd geen succes, zodat Boudewijn uiteindelijk niet alleen die hoogste jurisdictie kwijtraakte maar ook zijn heerlijke rechten in Vught moest afstaan en zijn nazaten degradeerden tot leden van het Bossche stadspatriciaat. Doordat intussen de scheiding tussen Vught en Oirschot was geëffectueerd, ontkwam Boudewijn's jongere broer Daniel aan dit onmiddellijke totale debacle, maar ook deze Oirschotse tak heeft het uiteindelijk niet kunnen vinden met de Brabantse hertogen en degradeerde na de verkoop van Oirschot aan Rogier van Leefdaal tot ministeriales van de graven van Kleef.

In de akte van ca. 1100 worden naast graaf Henrick, voogd van Taxandrië, nog twee andere graven genoemd, Gerard en Dirk. Wij vermoeden, dat Gerard de heer van Rode was en Dirk de heer van Herlaer/Hilvarenbeek. In de familie van de heren van Rode kwam ook in later tijd de voornaam Gerard voor. De heren van Herlaer/Hilvarenbeek droegen overwegend de voornaam Dirk. 52)

Deze heren van Herlaer/Hilvarenbeek hebben blijkbaar gekozen voor samenwerking met de hertog en konden zich zodoende handhaven tot het uitsterven van hun geslacht. De heren van Rode waren al vóór Boudewijn van Vught definitief opzij geschoven door de hertog.

II. DE HEREN VAN OIRSCHOT UIT DE FAMILIE VAN LEEFDAAL 1320 - 1353 EN VAN PETERSHEM 1353 - 1455

Hoewel de verhouding tussen de hertog van Brabant en Wouter van Oirschot in de laatste fase vrij redelijk was, bleef de sfeer toch altijd enigszins gespannen. Naast de gespannen politieke verhouding had Wouter van Oirschot ook grote financiële problemen, zoals uit de bewaarde documenten naar voren komt.

Voor de Brabantse hertogen, die in het begin van de veertiende eeuw nog druk doende waren, om hun invloedssfeer in noordelijke richting uit te breiden, 53) was het zaak hun greep op de Meierij in wording te versterken. Er was wel niemand meer geschikt om in deze een belangrijke rol te spelen in de hertogelijke politiek dan Rogier van Leefdaal, functionaris aan het hertogelijke hof uit een familie, die sinds generaties ministeriales (dienstmannen) leverde aan de hertog. 54)

De koop van Oirschot 55)

In 1320 is Rogier van Leefdaal tot een accord gekomen met Wouter van Oirschot omtrent de koop van de allodiale heerlijkheid Oirschot, wat bij de bespreking van de koopakte enigszins verduidelijkt zal worden. Door de tophypotheek, die vermoedelijk op deze goederen drukte, zaten er aan de transactie nogal wat haken en ogen.

De koopakte van 1320.04.24 56)

Het meest opvallend is, dat Oirschot verkocht wordt ten overstaan van schepenen van 's-Hertogenbosch en wel in een formule, die gebruikt werd bij de verkoop van onroerend eigendom. Oirschot is dan ook een allodiale heerlijkheid, dat wil zeggen, dat de heerlijke rechten, die verbonden waren aan het onroerend eigendom (De heerlijke rechten worden in de akte omschreven als 'attinentia' aanhorigheden' van de onroerende goederen.) onafhankelijk van elke menselijke autoriteit werden bezeten. Allodia werden ook 'zonnelenen' genoemd: zij werden alleen 'van de zonne en van God' gehouden. In het bezit van zijn bestuurlijke functie had de heer van Oirschot geen overheer, geen menselijke persoon of instantie boven zich. In onze gedachtengang zouden we daaruit besluiten, dat Oirschot een souverain mini-staatje was. Toch gaat dit niet op. Oirschot was wel degelijk een deel van het hertogdom Brabant en daarin een deel van de Meierij van 's-Hertogenbosch en van het kwartier Kempenland. We moeten het zo zien. De begrippen feodaal en allodiaal liggen in de sfeer van de persoonlijke verhouding, terwijl de heerlijkheidsrechten liggen in de sfeer van het publiekrecht. In het bezit van zijn bestuurlijke rechtsmacht had de heer van een allodiale heerlijkheid niemand boven zich in feodale context d.i. in de sfeer van persoonlijke verhouding. Doordat de heerlijkheid Oirschot deel uitmaakte van het hertogdom Brabant, was de heer echter in de publiekrechtelijke sfeer en dus in de uitoefening van zijn heerlijke rechten ondergeschikt aan de hertog van Brabant. Een ingewikkelde verhouding dus, die in hedendaagse begrippen niet accuraat te omschrijven is. Slechts door alle facetten nauwkeurig te beschouwen zullen we op den duur een - toch nog vaag blijvend - beeld krijgen van de zeer aparte middeleeuwse verhoudingen.

Er komt nog iets speciaals bij. Wouter van Oirschot had zijn heerlijke rechten niet alleen, maar gelijkelijk gedeeld met de hertog. Wij weten dit slechts uit andere bronnen, 57) want de voorliggende koopakte spreekt er niet over tenzij indirect, waar gezegd wordt, dat Wouter van Oirschot zijn goederen in Oirschot verkoopt 'met alle rechten, die daar kennelijk toe behoren' en 'zoals Wouter die goederen tot nog toe bezat'.

Dat de allodiale heerlijkheid Oirschot toch een publiekrechtelijke betrekking had met de landsheer, blijkt daaruit, dat er ook een overdracht heeft plaatsgevonden ten overstaan van 'mannen van de hertog'. Wij zullen dit nader bespreken ter plaatse, waar deze overdracht wordt gememoreerd.

Wanneer we ons afvragen, welke allodiale goederen werden overgedragen, geeft de akte weinig informatie. We zullen het antwoord moeten afleiden uit de situatie, zoals die later blijkt te bestaan. De enige allodiale goederen, die uitdrukkelijk genoemd worden, zijn 'de molens'. Wij kunnen hieruit besluiten, dat de twee molens, die later eigendom blijken te zijn van de Oirschotse heren, in 1320 reeds in bedrijf waren als heerlijk bezit. Naast de watermolen te Spoorndonk was dit de windmolen ten zuiden van Oirschot 'op de hei'.

Ook over de heerlijke rechten geeft de akte slechts schaarse informatie. Met name wordt alleen gesproken over 'hogere en lagere jurisdictie'. Dit is wel het voornaamste van de heerlijke rechten, maar de nauwkeurige inhoud van dit jurisdictie zal uit de latere situatie moeten blijken.

Ook is er sprake van 'leenmannen en ministerialen', maar daar wordt bijgevoegd 'als die er zijn' 'si qui sint'. Nu zal er geen twijfel aan zijn geweest, dat er 'mannen' in een bepaalde afhankelijkheidsverhouding tot de heer stonden, maar vermoedelijk zal niet helemaal duidelijk geweest zijn, hoe die verhouding juridisch lag.

Dat het voorliggende contract als belangrijk beschouwd werd, blijkt wel uit het feit, dat niet minder dan zes Bossche schepenen over deze akte stonden, terwijl overwegend slechts twee schepenen getuigen waren en in een enkel geval drie, en dat de overdracht extra benadrukt wordt als 'naar onze uitspraak' 'ad nostram sententiam', zoals deze 'door de schout is verzocht' 'a iudice requisitam'. De voorwaarden zijn als gebruikelijk. De bezittingen moeten worden opgeleverd vrij van lasten behalve de vaste, niet afkoopbare. Hier zal echter een gemeen addertje onder het gras blijken te schuilen. Uit het vervolg moeten we wel concluderen, dat de koop van Oirschot voor Rogier van Leefdaal een linke zaak was. De klaarblijkelijk zware schulden, die drukten op de goederen van Wouter van Oirschot, konden door hem niet uit eigen middelen worden afgelost, zodat hij Oirschot vrij van lasten zou kunnen opleveren. Rogier van Leefdaal moest dus op voorhand betalen in het vertrouwen, dat Wouter het geld zou gebruiken, om zijn schuld te lossen, waarna Oirschot pas vrij van lasten zou zijn. Tegen dit enorme risico zal Rogier van Leefdaal zich dan ook zo goed mogelijk gaan indekken, vóór hij met de geldbuidel op tafel komt.

De garantieverklaring van 1320.06.30 58)

Rogier van Leefdaal, zich kennelijk bewust van zijn risico, wilde zwart op wit hebben, dat de kapitale som van 1300 pond, die hij voor Oirschot betaalde, door Wouter van Oirschot metterdaad gebruikt zou worden volgens

bovenvermelde afspraak. Voor een borg zal men in zo'n geval uitzien naar iemand, die niet alleen kapitaalkrachtig is, maar ook met beide partijen op vertrouwde voet staat. Wouter van Oirschot heeft deze borg blijkbaar kunnen vinden in de persoon van Gerard van Horne, gehuwd met een familielid van Rogiers vrouw. 59) Gerard van Horne was dus geparenteerd aan het Kleefse gravengeslacht, waarbij Wouter van Oirschot in dienst was en waarmee deze zelf ook nauwe relaties had, want hoewel Wouter van Oirschot zelf geen familierelatie had met het Kleefse geslacht, was zijn tweede moeder een van Kleef 60)

In de bedoelde akte stelt Gerard van Horne zich borg voor Wouter van Oirschot tegenover Rogier van Leefdaal en wel in een verklaring, die door hemzelf bezegeld wordt. In deze verklaring wordt ook vermeld, hoe de koop is gesloten en de voorwaarden zijn vastgelegd 'gheliker wys dat die brieve spreken, die daerop ghemaect syn, die de scepenen

van 's-Hertogenbosch beseghelt hebben ende oec 's hertogen mannen van Brabant'. Op zich zou deze zinswending kunnen duiden op één oorkonde, die zowel door de Bossche schepenen als door de 'mannen van de hertog' bezegeld was, hoewel dit een ongebruikelijke vorm zou zijn geweest. Nu ons echter de akte bekend is, die enkel door de Bossche schepenen is bezegeld, moeten we wel concluderen, dat er een afzonderlijke akte verleden is ten overstaan van de 'mannen van de hertog'. Daar deze akte niet gevonden is, blijven de 'mannen van de hertog' enigszins in het vage. Op de schulden, die op Oirschot drukten, valt echter enig licht. Wouter stond in het krijt bij de lombarden, de geldschieters en bankiers van die tijd, die bereid waren ver te gaan in hun credietverlening tegen zakelijk onderpand en persoonlijke borgstelling, maar dan ook een navenant hoge rente bedongen voor een tophypotheek.

Dat er inderdaad een tophypotheek drukte op Oirschot, mogen we wel afleiden uit het feit, dat Rogier van Leefdaal geen genoegen nam met de zelfbezegelde verklaring van Gerard van Horne, maar deze meetroonde naar Den Bosch voor de volgende akte.

De garantieverklaring voor Bossche schepenen van 1320.07.07 61)

Rogier van Leefdaal stond erop, dat Gerard van Horne zijn borgstelling nog eens bekrachtigde ten overstaan van Bossche schepenen. Dat in Den Bosch deze garantie als gewichtig werd beschouwd, is af te leiden uit de aanwezigheid van drie schepenen. De grote waarde, die klaarblijkelijk aan een akte voor schepenen van 's-Hertogenbosch gehecht werd, wijst op de met name economisch belangrijke positie, die de stad en haar schepenen innamen. Inhoudelijk voegt deze akte niets toe aan de vorige. Voor het grootste gedeelte volgt de tekst de eigen verklaring van Gerard van Horne op de voet. Dit was voor ons overigens een hulpmiddel, om de gedeeltelijk onleesbaar geworden tekst van de voorgaande akte te kunnen reconstrueren.

De kwitantie van 1320.07.21 62)

Van grote bedragen sloegen de Bossche schepenen in 1320 al niet meer achterover. Bij deze kwitantie van 1300 pond traden dan ook slechts twee schepenen aan als getuigen. De akte behelst niet meer dan datgene, wat voor een betalingsbewijs juridisch nodig was. Toch werd een dergelijke akte met zorg geschreven. Dit blijkt uit het herstellen van een kleine vergissing door de schrijver. Hij vergat het woordje 'de' tussen 'sibi' en 'dicta' en schreef dit boven de regel tussen deze woorden in. De goedkeuring der schepenen voor deze kleine onregelmatigheid zien we aan het eind van de oorkonde uitdrukkelijk vermeld.

De instemming van 1326.04.20 63)

In onze gedachtengang is door overdracht en betaling een transport van onroerend goed afgewikkeld. Bij de middeleeuwse mens lag dat anders. Onroerend goed, met name erfgoed, was niet met absolute uitsluiting eigendom van één persoon maar behoorde mede aan de familie. Algemeen kende men in die tijd het recht van vernadering. Dit hield het volgende in. Indien A een erfgoed verkocht aan B, kon C, indien deze nader familie van A was dan B, binnen één jaar dat goed vernaderen. C moest dan aan B de door deze aan A betaalde koopsom met de gemaakte onkosten betalen, waarop B het goed aan C moest overdragen. Vereist was wel, dat het bedrag van de koopsom en kosten contant betaald werd. Wij hebben de indruk, dat hieruit wel eens een slaatje werd geslagen. Een nader familielid begon dan een actie, om het benodigde contante geld bij elkaar te brengen. Ook al had deze weinig kans van slagen, de actie op zich gaf de nieuwe eigenaar al een onzeker gevoel. Dikwijls was hij dan bereid, om de aanspraken van zo'n familielid af te kopen. Het zou ons niet bevreemden, dat zich hier iets dergelijks heeft afgespeeld. Wij nemen als zeker aan, dat de aanspraken van Henrick van Oirschot door Rogier van Leefdaal zijn afgekocht. Daarop wijzen de woorden in de tekst van de akte 'quitamus et quitum clamamus' 'wij geven kwijting'. Deze aanwijzing wordt nog versterkt door de dorsale aantekening op de akte, die vermoedelijk van de hand is van de rentmeester van Rogier van Leefdaal: 'quitancia domini Henrici etc. ac renunciatio super bonis de Orscot' kwitantie van heer Henrik enz. en verzaking aan de goederen van Oirschot'.

De archaische term 'verzaking' is de enige mij bekende, die in één woord de betekenis weergeeft. De inhoud is: het afstand doen van aanspraken. Uit de tekst blijkt, dat dit aanspraken waren, die hij krachtens erfrecht kon doen gelden.

Hier dringt zich de vraag op: wie was Henrik van Oirschot? Hij is ons uit geen enkele andere bron bekend. Ook Klaversma vernoemt hem niet. Het meest voor de hand liggend is, dat hij de zoon was van Wouter van Oirschot. De mogelijkheid, dat hij een volle broer was van Wouter, kan echter niet worden uitgesloten. Hij was deken van het kapittel van Zyfflich (juist over de huidige landsgrens bij Nijmegen), dat later werd overgeplaatst naar Kranenburg. 64) Dit kapittel had nauwe banden met de graven van Kleef. De akte wordt dan ook medebezegeld door graaf Dirk van Kleef. Dat de akte eveneens medebezegeld wordt door Gerard van Horne, duidt er wel op, dat deze bij de overeenkomst bemiddeld zal hebben. Dit lag ook helemaal in het verlengde van zijn borgstelling bij de koop.

Het geheel van de koop

Uit de afzonderlijke akten is het sterkst naar voren gekomen het totale financiële debacle van Wouter van Oirschot. Daarnaast kan hij nog onder politieke druk gestaan hebben, aangezien in de betreffende jaren de machtspositie van hertog Jan III steeds sterker werd. Dat het aanzien van Wouter van Oirschot in de Meierij opvallend geleden had, komt zeer sterk tot uiting in de manier, waarop de Bossche schepenen hem bejegenden. Hij wordt overal simpelweg betiteld als 'Walterus de Orscot' 'Wouter van Oirschot', terwijl alle andere betrokken personen steeds als 'dominus' 'heer' betiteld worden. Ook de vader van Wouter wordt betiteld als 'heer Daniel'. Het is duidelijk, dat in het oog van de Bossche schepenen, die zakelijke jongens waren, Wouter van Oirschot in totale deconfiture verkeerde.

Rogier van Leefdaal heer van Oirschot 1320 - 1333

Als jongere zoon van Lodewijk II van Leefdaal (zijn oudere broer Arnoud erfde Leefdaal) heeft Rogier van huis uit geen heerlijkheid meegekregen. Aanvankelijk zal hij zich uitsluitend hebben beziggehouden met zijn taak als ambtenaar van de hertog en dat was geen vetpot gezien de hoge staat die hij moest voeren. De hertogelijke ambtenaren werden hoofdzakelijk beloond - een voor onze tijd onvoorstelbare situatie - naar het werk dat ze deden, en het resultaat dat ze bereikten. Door hard werken is hij erin geslaagd wat over te leggen en enkele heerlijkheden te kopen. In 1312 werd hij door de hertog beleend met Eckart. 65) Naar Eckart wordt hij echter nooit genoemd. Het was slechts een grondheerlijkheid, dat is een uitgebreid boerebedrijf met enige interne bestuursrechten, gelegen in de parochie van Woensel. De eerste belangrijke heerlijkheid, die hij verwierf, was Perk, dat hij kocht van Goeswyn van Utenhove. 66) Door de koop van Oirschot in 1320 werd hij niet alleen een belangrijk man in de plaatselijke geschiedenis maar deed hij tevens een belangrijke zet in de hertogelijke politiek. Door de koop van het kasteleinschap van Brussel van Gerard van Marbais rond 1325 verwierf hij een belangrijke plaats onder de adel van het centrum van Brabant. 67) In 1328/9 kocht hij ook de halve heerlijkheid Hilvarenbeek, waardoor hij de hertogelijke invloed in de Meierij opnieuw versterkte. 68) Sindsdien zouden Oirschot en Hilvarenbeek eeuwenlang in handen van dezelfde heren blijven.

Het kasteleinschap van Brussel was ontegenzeggelijk Rogiers belangrijkste bezit en werd in zijn betiteling dan ook meestal als eerste genoemd. Daarnaast werd hij genoemd 'heer van Oirschot, Perk en Hilvarenbeek', bijna steeds in deze volgorde, die vermoedelijk ook de orde van belangrijkheid was. Volgens Wauters was Rogier van Leefdaal lange tijd de eerste raadsman van de hertogen Jan II en Jan III. 69) Deze bewering lijkt ons juist iets te ver te gaan. Naast Jan I van Kuyc, die een generatie ouder was, maar ook naast diens zoon, Otto van Kuyc, die van zijn leeftijd was of mogelijk iets jonger, kwam hij steeds op de tweede plaats. 70) Ook deze tweede plaats hield een belangrijke functie in aan het hof van de hertog. Vóór een ambtenaar zo'n belangrijke functie kon vervullen, moest hij eerst heel wat ervaring opdoen. Wij veronderstellen daarom mede gezien de leeftijd van zijn vader, dat Rogier van Leefdaal ca. 1270 geboren zal zijn, zodat hij bij zijn oudst-bekende optreden in 1306 rond de 35 jaar zal zijn geweest. Hij bemiddelde toen met de hoogbejaarde Jan I van Kuyc in het conflict tussen de hertog en de stad 's-Hertogenbosch, waarbij hij optrad in de functie van drost van Brabant 71)

Dat hij niet aanwezig was bij de bezegeling van het charter van Kortenberg in 1312 kan veroorzaakt zijn door een hertogelijke opdracht buiten Brabant. In 1318 was hij hoogschout van stad en Meierij van 's-Hertogenbosch. 72) Hij trad op als getuige voor de hertog bij de verlening van het privilegium Trinitatis aan 's-Hertogenbosch in 1330. 73)

In die tijd was er nog geen kanselier verbonden aan het hertogelijk hof als hoofd van het administratieve apparaat, maar in feite vervulde Rogier van Leefdaal deze functie, 74) waardoor hij veel in aanraking kwam met de schrijvers van de hertogelijke kanselarij en andere belangrijke instanties, onder wie we de letterkundigen van die tijd moeten zoeken. Blijkbaar had hij zoveel belangstelling voor hun bedrijf, dat hem 'letterlievendheid' werd

toegeschreven, en was hij zozeer door hen geacht, dat troubadours en minstrelen vele legenden gevormd hebben rond zijn familie. 75)

Rogier van Leefdaal was heer van Oirschot tot zijn dood op 29 januari 1333. Hij werd begraven in de door hem gestichte Sint-Petrus-kapel van de Sint Gudule in Brussel, die sindsdien 'kapel van de kastelein' of 'koor van Leefdaal' werd genoemd, waar ook zijn vrouw, Agnes van Kleef, dochter van Dirk Loef van Kleef, graaf van Hinchrat, die weer een broer was van graaf Dirk VII van Kleef, later begraven zou worden. 76)

Jan van Leefdaal heer van Oirschot 1333 - 1346

Rogier van Leefdaal had vijf dochters en twee zonen. De oudste dochter, Isabel, wordt door vele schrijvers verward met de veel jongere Elisabeth. Isabel en Margriet waren vermoedelijk ouder dan de zonen, Jan en Lodewijk.

Jan van Leefdaal volgde zijn vader niet alleen op als heer van Oirschot maar ook als dienstman van de hertog. Juist in de jaren na de dood van zijn vader bracht zijn functie aan het hof een massa werk mee in de beginfase van de honderdjarige oorlog. In overleg met de hertog trad hij in 1340 in dienst van diens bondgenoot, koning Eduard III van Engeland, zodat Jan vermoedelijk erbij is geweest, toen Eduard in 1340 te Gent werd uitgeroepen tot koning van Frankrijk. 77) Hij is tot het (vroeg) einde van zijn leven in Engelse dienst werkzaam geweest in de zuidwestelijke Nederlanden. Hij heeft zich daarom nauwelijks kunnen bemoeien met de uitoefening van zijn heerlijke rechten in Oirschot, hetgeen hij zal hebben overgelaten aan zijn moeder, Agnes van Kleef, die als 'vrouw van Oirschot' onder andere de stichting van het SintJoris-gasthuis, vermoedelijk bepaald in het testament van Rogier, heeft gerealiseerd. 78)

Niet lang na het kinderloos overlijden van zijn broer Lodewijk is Jan van Leefdaal eveneens kinderloos gestorven tussen 17 augustus en 30 september 1346. 79) Met hem stierf de mannelijke lijn van Rogier van Leefdaal uit. Als eerste om op te volgen kwam de oudste dochter, Isabel van Leefdaal, intussen weduwe van Willem II van Petershem, in aanmerking, hetgeen ook gerealiseerd is ondanks de vele intriges van haar zuster Margriet. 80)

Isabel van Leefdaal vrouwe van Oirschot 1346 - 1353

Uit een vermelding van Wauters zullen we moeten concluderen, dat Margriet van Leefdaal de aanspraken van haar zusters en schoonzuster had opgekocht. 81) Het zal niet haar bedoeling geweest zijn om de heerlijke opvolging toegewezen te krijgen - daar was nauwelijks kans toe - maar wel om er financieel voordeel uit te halen, zoals ze ook weer deed bij latere opvolgingen.

Isabel van Leefdaal zal haar rechten hebben laten uitoefenen door haar oudste zoon Jan II van Peters hem. Zij stierf in 1353 en werd in het familieklooster Hocht bij Petershem bij haar man, Willem II van Petershem, begraven. 81)

Jan II van Petershem heer van Oirschot 1353 - 1363

Evenals bij de opvolging door haar zuster kwam Margriet van Leefdaal ook in actie tegen haar neef. De kwestie duurde zelfs tot 1358, toen beide partijen besloten zich neer te leggen bij de scheidsrechtelijke uitspraak van Dirk van Horne, heer van Perweys en Kranenburg. Deze arbitrale uitspraak werd vastgelegd in een akte voor schepenen van 's-Hertogenbosch d.d. 1358.11.04 en behelsde, dat Margriet geen enkel recht had op de heerlijkheid en jurisdictie van Oirschot, maar dat Jan II van Peters hem haar wel een lijfrente van 35 pond per jaar moest uitbetalen uit zijn daargelegen goederen. 82) Jan II wist in 1362 een hypotheek te vestigen op de helft van de Spoordonkse watermolen die nog in het bezit was van Herman Dirkszoon van Vught, welke watermolen later weer helemaal eigendom was van de Oirschotse heren. 83)

In voortdurende geldnood moest Jan II het kasteleinschap van Brussel in 1362 verkopen aan Jan van Boechout, zoals hijzelf of zijn moeder eerder reeds Ham en Perk verkocht hadden. 84)

Dat Jan II evenals zijn vrouw, Johanna van Loon en Agimont, in 1363 overleden was, weten we slechts uit het 'erfdelingscontract' tussen zijn zoons d.d. 1363.03.10. Voor het leenhof van hertogin Johanna verklaart Willem, broer van Jan heer van Peters hem, daarin, dat hij bij de deling van de nalatenschap tevreden gesteld was met 'den goede van den Ekarde mit sinen toebehoirten gelegen bi Eindhoven', dat Jan aan hem had overgelaten en waarmee de hertogin hem beleend had. 85) Daarnaast droeg Jan III d.d. 1363.09.09 voor schepenen van Oirschot aan zijn broer Willem nog een jaarpacht van 191/2 mud rogge over uit zijn tienden in Oirschot. 86)

Willem was kanunnik van Sint-Servaas te Maastricht, welk canonicaat hij later neerlegde om te trouwen met Elisabeth van Kossem. Uit dit huwelijk werden echter geen kinderen geboren, zodat Eckart later weer in het bezit blijkt te zijn van de hoofdtak van Petershem. 87)

Jan III van Petershem heer van Oirschot 13 63 - ca. 1380

Vermoedelijk was Jan III van Petershem bij de dood van zijn vader ongeveer 21 jaar oud. Pas in 1370 huwde hij met Aleyd van Heers en Spalbeek. 88) Hij heeft slechts sporen nagelaten door enkele onverkwikkelijke zaken. In 1375 sloot hij een onverstandige lening en in 1378 trad hij onbesuisd op tegen burgers van Tongeren, wat zeer funeste gevolgen voor hem had. 89) Daarna laten de bronnen het afweten tot het optreden van zijn zoon in 1388, zodat wij slechts een ruwe schatting konden maken naar het einde van zijn regeerperiode.

Willem III van Petershem heer van Oirschot ca. 13 80 - 1396

Daar zijn ouders in 1370 getrouwd waren, vermoeden wij, dat Willem III in 1371 geboren is en dus erg jong was toen zijn vader stierf. Dit komt overeen met zijn eerste oorkondelijk optreden in 1388. In heerlijkheidszaken werd iemand immers op zeventienjarige leeftijd als meerderjarig beschouwd. Willem III vroeg aan hertogin Johanna, om de verhouding die er tussen hen bestond aangaande de gedeelde heerlijke rechten, nu eens duidelijk op schrift te stellen. Dit gebeurde in een akte van de hertogin d.d. 1388.03.08, die door verschillende schrijvers niet alleen foutief gedateerd maar ook geïnterpreteerd is, alsof hierdoor de verdeling van de heerlijkheidsrechten tussen de hertog en de plaatselijke heer pas is ontstaan. Uit de formulering blijkt echter duidelijk, dat het in wezen een bevestiging en op sommige punten een herstel is van een reeds lang bestaande situatie: 'nae den waarheden ende getuighenissen, die wy daeraff van ouds ende van nuwes gezien hebben'. 90)

Door de zwakke positie van de jonge, soms minderjarige, en jonggestorven heren van Oirschot was er volop gelegenheid geweest voor de schout van de hertog om nauwelijks met de rechten der half- heren rekening te houden. Dit wordt in de akte duidelijk gecorrigeerd.

Een paar maanden na dit eerste optreden was Willem III in Oirschot, waar hij d.d. 1388.05.21 met het kapittel de oorkonde bezegelde, waarbij het Sint-Joris-gasthuis grond in erfpacht uitgaf. Deze oorkonde is later door het kapittel gezien als een feitelijke vastlegging van de bestuurlijke organisatie van het gasthuis. 91)

Na het drama van de 'palinge' der gemeent tussen Oirschot en Oisterwijk in 1390, waarbij als resultaat van het oudst-bekende Oisterwijkse openluchtspel een uitgestrekt Oirschots gebied aan Oisterwijk als gemeent werd toegewezen, 92) werd ook de Oirschotse jurisdictie over dat gebied kwestieus. Willem III heeft blijkbaar bij de hertogin er nogal op aangedrongen om deze jurisdictie vast te leggen, hetgeen gebeurde in een oorkonde van de hertogin van mei 1391, die nog in originali aanwezig is maar op enkele plaatsen beschadigd, zodat de juiste dag in mei en enkele andere passages onleesbaar zijn geworden. 93) In deze oorkonde wordt de grens tussen Oirschot en Oisterwijk getrokken vanaf een punt bij het goed 'ten Ellaer', waar 'noch een stake steet tot eenen teyken van eenen cruys ende vandaer tot aen der vonderen op die Rosop'. Vermoedelijk is hier dezelfde grens bedoeld als bij de uitgifte van de gemeent van Spooronck in 1312, namelijk van het tegenwoordige grenspunt van Moergestel, Oisterwijk en Oirschot, dat in 1312 'Bockvoert' genoemd werd en later 'Eenhand' (vanwege de handwijzer die daar stond) langs de toenmaals bestaande rechte baan naar Balsvoort. 94)

In 1392 huwde Willem III met Maria van Boutershem uit een vooraanstaande en welgestelde Brabantse familie. 95) Hij moet echter zeer jong gestorven zijn, eind 1395 of begin 1396, en liet drie jonge kinderen na, van wie Beatrix de oudste was. 96) Zij zal geboren zijn in 1393, Jan in 1394 en Rogier in 1395 of 1396.

Jan IV van Petershem heer van Oirschot 1396 - 1449

Meer dan 50 jaar was Jan IV van Petershem heer van Oirschot doch gedurende vele jaren slechts in naam. Bij de dood van zijn vader was hij pas 2 jaar. Als voogd fungeerde zijn oom Gerard, de broer van zijn vader, zoals we weten uit het leenverhef van Hilvarenbeek door deze voor zijn oomzegger in 1396. Bij het bereiken van de leenrechtelijk meerderjarige leeftijd verhef hij zelf Hilvarenbeek in 1411, 97) waaruit we mogen concluderen, dat hij toen ook in Oirschot de uitoefening van zijn heerlijke rechten zelf ter hand genomen heeft.

Jan IV vinden we slechts enkele malen in oorkonden vermeld. In 1415 was hij met zijn jongere broer Rogier betrokken bij het verdrag tussen Brabant en Limburg. 98) In 1416 wordt hij vermeld als heer van Oirschot in een akte van de officiaal van het bisdom Luik. 99) In 1436 wordt hij vermeld als heer van Petershem, Oirschot en Hilvarenbeek in een uitspraak van de raad van Brabant. 100)

Dat Jan IV op het eind van zijn leven krankzinnig is geweest en onder curatele stond, eerst van zijn broer Rogier en na diens kinderloos overlijden van zijn oomzegger Jan van Merode, weten we enkel uit een summier notitie in het leenregister van Kuringen uit 1444, waar we het volgende lezen: 'Johan, eldste soen zo Meroide, ontfinck op die genachten tot Curingen, die wairen in't jair MCCCCXLIIII VI dagen in october, na doet Rogiers van Petershem, syns oemen, als momber Johans van Petershem, syns oemen die buyten sins is, dat huys van Petershem'. 101)

Bij zijn dood in 1449 werd hij opgevolgd door zijn enige zuster.

Beatrix van Petershem vrouwe van Oirschot 1449 - 1455

Beatrix, geboren in 1393, was reeds in 1410 op zeventienjarige leeftijd gehuwd met de wat oudere Rycalt van Merode, die in 1446 was overleden.¹⁰²⁾ Zij zal de feitelijke uitoefening van haar heerlijke rechten hebben overgelaten aan haar oudste zoon, Johan van Merode, die deze taak al enkele jaren voor zijn krankzinnige oom had vervuld. Ook Beatrix is niet oud geworden volgens onze maatstaf. Zij was ongeveer 62 jaar bij haar dood in 1455. Zij zou worden opgevolgd door haar oudste zoon, met wie leden van een familie met een andere naam als heren van Oirschot aantraden. Omdat zij in Petershem woonden, zouden zij in de eerste decennia in Oirschot nog dikwijls met die naam worden aangeduid.

Bij het overzien van de periode, waarin leden van de families van Leefdaal en van Petershem heren van Oirschot waren, wordt duidelijk dat zij zich weinig intens hebben kunnen bemoeien met Oirschotse zaken doordat zij op relatief grote afstand woonden in Brussel of in Petershem, hun belangen dikwijls door voogden behartigd moesten worden en zij zelf dikwijls jong en onervaren waren en veelal jong zijn gestorven. De plaatselijke heren zullen daarom in Oirschot in feite geen grote rol gespeeld hebben. Buiten het innen van hun heerlijke inkomsten zullen hun rechten niet veel meer betekend hebben dan een formaliteit. Het is dan begrijpelijk dat de plaatselijke bestuurders zich bewust waren, dat zij in hoofdzaak rekening te houden hadden met de andere halfheer, de hertog.

DE FAMILIE VAN LEEFDAAL

Rogier van Leefdaal x Agnes van Kleef 1320 - 1333

Isabel Margriet
1346 - 1353

x

Willem II van Petershem

Jan Lodewijk

1333 - 1346

Elisabeth Catharina Agnes

DE FAMILIE VAN PETERSHEM

Willem II van Petershem x Isabel van Leefdaal 1346 - 1353

Jan II (1353-1363) x Johanna van Loon

Jan III (1363 - ca. 1380) x Aleyd van Heers en Spalbeek

Willem III (ca. 1380-1396) x Maria van Boutershem

Jan IV 1396 - 1449

Beatrix (1449 – 1455) x Ricalt II van Merode

III De heren van oirschot uit de familie van Merode 1455 - 1672

Na de dood van Beatrix van Petershem trad een andere familie aan als heren van Oirschot, de Merode's, afkomstig uit Rode bij Dren in West- Duitsland, maar met vertakkingen in België en Nederland en activiteiten ver daarbuiten. Deze familie vertoonde in de vijftiende eeuw reeds vele trekken van een multinational avant la lettre. Ondanks voortdurende onderlinge ruzies en touwtrekkerijen wisten zij tegenover de buitenwereld hun claneenheid te bewaren. Door berekende huwelijken, erfenis of koop hebben zij getracht steeds meer bezittingen te verwerven, die hun hoge titels, meer inkomsten en meer macht brachten. Wanneer het hun beter uitkwam, zagen zij er niet tegen op niet-renderende of failliete onderdelen af te stoten of aan hun lot over te laten, zoals ook Oirschot heeft ervaren.

Reeds bij de opvolging van Beatrix van Petershem speelden zich vreemde machinaties af. Al in 1441 heeft Ricalt II van Merode en Beatrix van Peters hem Oirschot toegezegd aan hun tweede zoon, Ricalt III, bij diens huwelijksverdrag met Elisabeth van Bastogne. ¹⁰³⁾ Zij hielden daarbij, zoals in vele overeenkomsten van de Merode's gebruikelijk was, een slag om de arm. ¹⁰⁴⁾ Dit gebeurde, terwijl Oirschot nog in handen was van Jan IV van Petershem. Het was echter te voorzien, dat bij zijn kinderloos overlijden Oirschot aan Beatrix zou komen. Bij de opvolging van Beatrix in 1449 werd door haar oudste zoon, Jan IV van Merode, een fout gemaakt doordat hij Oirschot dat een allodiale heerlijkheid was, verhief bij de hertog van Brabant, alsof het een hertogelijk leen was. ¹⁰⁵⁾ Dit was later natuurlijk niet meer ongedaan te maken, maar men wist niet 'wat leen was'. ¹⁰⁶⁾ In 1451 vond Beatrix goed, dat haar oudste zoon, Jan IV, aan zijn toekomstige vrouw, Adelheid van Horne, een weduwerente toezegde uit Oirschot. ¹⁰⁷⁾ Daardoor was de toezegging aan Ricalt III al krachteloos geworden. Hij heeft Oirschot dan ook nooit gekregen.

Jan IV van Merode heer van Oirschot 1455 - 1481

Jan IV van Merode had al voor zijn krankzinnige oom en voor zijn moeder de heerlijke rechten in Oirschot uitgeoefend en liet zich die na de dood van zijn moeder niet ontnemen. Er volgde wel een langdurig proces, dat echter in 1465 door de raad van Brabant te zijnen gunste werd beslecht. Jan IV moest wel aan zijn drie broers, Ricalt, Willem en Arnold, ieder een negende van de inkomsten van Oirschot afstaan. 108)

Arnold was kanunnik in Luik, Ricalt III werd de stamvader van de tak Houffalize en Willem van de tak Rummen, zoals Jan IV de stamvader werd van de tak Westerlo.

Jan IV heeft de naspeuring van zijn opvolging wel bijzonder moeilijk gemaakt doordat hij twee zonen Jan genoemd heeft, die ieder ook weer een zoon Jan hadden. De twee zonen van Jan IV zullen wij naast de nummeraanduiding ook nog aanduiden met senior en junior. Zij hadden ook nog een broer, Ricalt (IV).

Jan V (senior) van Merode heer van Oirschot 1481 - 1484

Jan V (senior) als oudste zoon zal vermoedelijk geboren zijn in het jaar na het huwelijk van zijn ouders (1451.11.08), dus in 1452, zodat hij bij het overlijden van zijn vader tussen 2 augustus en 4 november 1481 29 jaar zal zijn geweest. 109) Hij was gehuwd met Margriet van Egmond, vermoedelijk in 1474 - het huwelijksverdrag was van 1473.08.14 - en had bij haar een zoon, Jan en een dochter, Elisabeth. Hij is zeer jong gestorven, maar de datum is niet bekend. Hij wordt de laatste maal als levend vermeld op 18 mei 1484, maar op 12 maart 1485 is zijn weduwe reeds hertrouwd met Goyaert Torck, drost van Goch, zodat we wel moeten aannemen, dat Jan V kort na 18 mei 1484 overleden is. 110)

Jan VI van Merode heer van Oirschot 1484 - ca. 1487

Deze zoon van Jan V (senior) zal nog geen tien jaar oud zijn geweest bij de dood van zijn vader. Zijn oom, Jan VII (junior) oefende de voogdij over hem uit. Jan VI wordt nog als levend vermeld in het testament van zijn oudoom, de Luikse kanunnik Arnold van Merode, d.d. 1487.08.21. Kort daarna zal hij gestorven zijn 'in de bloei van zijn jeugd', zoals het memoriaal van het klooster Schwarzenbroich vermeldt. 111)

Jan VII (junior) van Merode heer van Oirschot ca. 1487 - 1497

In feite had Jan VII (junior) als voogd voor zijn oomzegger de heerlijke rechten in Oirschot reeds uitgeoefend. Door het uitsterven van de mannelijke lijn van zijn oudste broer kwam hij in het bezit van vele aanzienlijke heerlijkheden. Hij huwde pas op latere leeftijd in 1493 met Margriet van Melun en kreeg bij haar slechts één zoon, Jan VIII, geboren 4 mei 1496. Daarnaast had hij, vermoedelijk uit zijn wilde voorhuwelijksere jaren, een serie bastaardkinderen. Hij stierf op 14 juli 1497, toen zijn wettige zoon juist een jaar oud was. 112)

Jan VIII van Merode heer van Oirschot 1497 - 1500

Ricalt IV, de jongere broer van Jan V (senior) en Jan VII (junior), had vermoedelijk al na het overlijden van de enige zoon van zijn oudste broer (ca. 1487) zijn canonicat in Luik opgegeven en zijn aanspraken op een deel van de ouderlijke erfenis geponeerd: 113) Aanvankelijk had hij daarbij niet veel succes, maar na het overlijden van Jan VII (junior) was er slechts één erfgenaam, zijn neefje van een jaar, die meer rechten had dan hij. Ricalt IV poneerde daarom opnieuw zijn aanspraken op een deel van de erfenis en nu met meer succes. Meestal wordt Jan VIII dan ook niet als heer van Oirschot beschouwd. Hij is het echter wel geweest. Jan VII (junior) had bij testament bepaald, dat zijn vrouw, Margriet van Melun, de voogdij zou uitoefenen over hun zoontje en zij heeft dit op een toegewijde en verstandige wijze gedaan. 114) Tot de uitspraak van de raad van Brabant in 1500 heeft Margriet van Melun als voogdes voor haar zoon de heerlijke rechten uitgeoefend ook in Oirschot, zoals blijkt uit de belofte 'op beloken Paesdach' 1499 door schepenen en achtmannen van Oirschot 'metten gemeynen naegebueren derselver vryheyte' aan 'onser liever vrouwen van Mirrode voer sekeren dienst die sy derselver vryheyte gedaen heeft ende noch doen sal, die somme van hondert ende tweyntich Rynsguldens tot Alderheylygenmisse te betalen'. 15)

De aanspraken van Ricalt IV waren echter zeer reëel en leidden na een voor Merodische begrippen korte schermutseling tot een accoord in 1500. Bij dit erfdelingscontract d.d. 1500.11.25 bekrachtigd door de raad van Brabant werd Oirschot overgedragen aan Ricalt IV. 116)

Ricalt IV van Merode heer van Oirschot 1500 - 1523

Op de dag van het delingsaccoord verhief Ricalt IV Oirschot bij de hertog 'naevolgende der deylinghe tusschen denselven ende die momboiren joncker Jans van Merode syns neven'. 117) Naast Oirschot waren aan Ricalt IV ook nog toegewezen Peters hem, Diepenbeek, Eckart en Herlaer, dit laatste afkomstig van de kant van zijn moeder, Adelheid van Horne. 116) Pas nadat hij deze heerlijkheden verkregen had, trouwde Ricalt IV in 1502 met Margriet van Horne, dochter van Arnold van Horne, heer van Gaasbeek, Hondschoote en Heeze en Leende,

en van Margriet van Montmorency. 118) Ricalt IV woonde in Petershem maar zal ook dikwijls in Brussel verbleven hebben, waar hij behoorde tot de hofhouding van Karel V.

Uit het huwelijk van Ricalt IV en Margriet van Horne werden vijf kinderen geboren, drie jongens en twee meisjes. Van de zonen was Henrick de oudste, na hem kwam Maximiliaan en Ricalt was de jongste.

Bij het overlijden van zijn vader, op 20 mei 1523, was Henrick, geboren in september of oktober 1505, pas 17 jaar. Hij aanvaardde voorlopig heel de erfenis van zijn vader. 119)

Henrick I van Merode heer van Oirschot 1523 - 1533

De nalatenschap van Ricalt IV werd verdeeld in het accoord van 1525.08.25, dat gesloten werd tussen Henrick I en Maximiliaan. Ricalt V wordt in het accoord niet genoemd. Het was de gewone gang van zaken bij de Merode's: de oudste zoon kreeg het leeuwenandeel, de tweede een paar minder belangrijke heerlijkheden en de volgende werden geparkeerd in een of ander canonicat, waarvan zij later eventueel afstand konden doen om te trouwen, als er een van de oudere broers uitviel. In het delingscontract van 1525 werd Oirschot aan Maximiliaan toegezegd. Hij zou zijn aandeel echter pas in feite krijgen na de dood van zijn grootmoeder. De hier bedoelde grootmoeder was die van moederskant, Margriet van Montmorency, van wie nog een behoorlijke erfenis te verwachten viel. Oma leefde echter nog in 1533, zoals uit het aanstonds te bespreken erfdelingscontract zal blijken, zodat Maximiliaan, die vóór 1533 jong in Spanje gestorven was, nooit heer van Oirschot is geworden 120)

Ricalt V van Merode heer van Oirschot 1533 - 1559

Vermoedelijk heeft Ricalt V al zeer jong zijn canonicat in Oirschot verkregen. Daarnaast had hij nog diverse andere kerkelijke beneficiën weten te verkrijgen. Door het overlijden van zijn broer Maximiliaan was hij echter de tweede gerechtigde geworden voor de erfenis van zijn ouders en de nog te verwachten erfenis van zijn grootmoeder. Hij poneerde dus zijn aanspraken, waarbij hij erop wees, dat hij tengevolge van zijn jeugdige leeftijd en onervarenheid in 1525 kennelijk misdeeld was. 121)

In het nieuwe erfdelingscontract van 1533 tussen Henrick I en Ricalt V werd Oirschot aan de laatste toegekend behalve het patronaatschap van het kapittel (recht van voordracht, praktisch benoeming, van de kanunniken, dat de plaatselijke heer om de beurt met de hertog had).

Daarnaast kreeg Ricalt V nog een jaarrente van 400 gulden uit Gaasbeek, waarvan hij echter 'durende den levende van vrouwe Margriete van Montmorency, heurlieder grootmoeder,' slechts 275 gulden zou krijgen.

Ricalt V behield zijn canonicat in Oirschot, maar zal in de eerste jaren aan het hof in Brussel verbleven hebben.

In 1538 gaf hij te Brussel bij notariële akte volmacht aan vijf inwoners van Oirschot om zijn residentie in Oirschot aan het kapittel aan te kondigen. 122) Hij zal zich toen in Oirschot gevestigd hebben op het vermoedelijk door hem ver of herbouwde huis ten Berg. Het was een enigszins vreemde figuur, dat hij als heer van Oirschot tegelijk kanunnik van het Oirschotse kapittel was. Dit was ook aanleiding om het bestuur van het SintJoris-gasthuis aan zich te trekken, welk gasthuis onder het bestuur stond van de heer en het kapittel gezamenlijk. Als heer van Oirschot en lid van het kapittel kon hij zich beroepen op een bestuursmeerderheid.

In januari 1550 stierf Jan VIII van Merode kinderloos. Hij had zijn beide neven, Henrick I en Ricalt V, aangewezen als erfgenamen van zijn zeer aanzienlijke goederen. In zijn testament was bepaald, dat Henrick I Merode en Westerlo zou krijgen en Ricalt V Hilvarenbeek en dat de rest verdeeld moest worden. 123) Zoals te doen gebruikelijk werden daarover jarenlang processen gevoerd. Ricalt V schijnt enige hoop gehad te hebben, dat hem Geel, Duffel en Waelem zou worden toegewezen. Hij liet daarom de vier onwettige kinderen, die hij had bij zijn huishoudster Geertruyd de Crom, wettigen en verdeelde deze bezittingen onder hen bij testament d.d. 1551.05.14. 124) Het bleef bij een luchtkasteel. Behalve Hilvarenbeek heeft hij niet meer gekregen dan enkele renten.

Vermoedelijk zijn zijn dochters, Anna en Maria, nog uit het concubinaat geboren, maar in 1556 achtte Ricalt V het toch tijd, om zijn verhouding te saneren. Hij deed afstand van zijn kanunniksprebende in Oirschot ten gunste van Henrick de Mesmecker en trad met Geertruyd in het huwelijk. 125) Staande huwelijk zal nog de jongste zoon, Henrick, geboren zijn.

In januari 1559 wist Ricalt V ook de hertogelijke helft van de heerlijkheid Oirschot voor 5958 gulden in pand te krijgen van Philips II, die in geldnood zat. 126) Daardoor werd hij kort voor zijn dood alleenheer van Oirschot. Ricalt V is in 1559 gestorven, want Oirschot werd op 17 november van dat jaar door de voogden van zijn kinderen verheven op naam van de oudste zoon, Ricalt VI, en op 18 november door zijn broer, Henrick I. 127)

Ricalt VI van Merode heer van Oirschot 1559 - 1587

Ricalt VI zal nog geen 17 jaar geweest zijn, toen zijn vader stierf. Hij had wel de procuratie tot leenverhef getekend maar samen met zijn 'curator', Lodewijk van der Linden. 128) In februari 1559 had hij zich laten

inschrijven als student van de Leuvense universiteit. 129) Zijn heerlijke rechten zijn lang kwestieus geweest, omdat zijn oom Henrick I de geldigheid van het testament en het huwelijk van Ricalt V aanviel, zelfs zodanig, dat de raad van Brabant tijdelijk de uitoefening van de heerlijke rechten heeft waargenomen en van 1560 tot 1566 de schepenen benoemd werden 'van 's hoofds wegen'. Pas in 1567 werd uitspraak gedaan, zodat per 3 maart Karel van Vlierden tot schout benoemd werd en de schepenen 'vanwege de weduwe geset tot wethouderen'. 130) De weduwe van Ricalt V heeft wel helpers gehad maar toch duidelijk zelf de leiding in handen gehouden bij de verdediging van de rechten van haar kinderen. Ricalt VI zal pas na de uitspraak en mogelijk pas na de dood van zijn moeder enkele jaren later de uitoefening van zijn heerlijke rechten zelf ter hand genomen hebben. Ricalt VI stierf ongehuwd op 5 juni 1587. Zijn broers, Maximiliaan, die ook in Leuven gestudeerd had, 131) en Jan, waren toen reeds overleden. Zijn zusters, Margriet en Anna, stierven, vermoedelijk bij een ongeluk, op 19 augustus 1587 te Nijmegen. 132) De twee jongsten bleven over, Maria en Henrick.

Henrick II van Merode heer van Oirschot 1587-1591

Ricalt VI had al heel wat ervaring opgedaan met zijn jongste broertje, die zeer verkwistend, verwaand en lastig was tot op het psychopathische af, zoals niet alleen blijkt uit zijn irriterend optreden maar ook uit de verklaring van zijn zuster Maria, die erop neer komt, dat hij dan mogelijk wel bij zijn verstand was maar toch niet normaal. 133)

Ricalt VI had in zijn testament d.d. 1587.05.01 zijn broer dan ook sterk aan banden gelegd. In feite zou Oirschot gezamenlijk bezit blijven van de overlevende broer en zusters. Allen moesten binnen drie maanden na Ricalts dood hun instemming met zijn testament betuigen ten overstaan van schepenen van Oirschot. Wie dat niet zou doen, was uitgesloten van de erfenis. 134) Maria gaf haar instemming op 26 augustus; Henrick wachtte zo lang mogelijk maar gaf toch op 3 september zijn instemming zij het met een slag om de arm en onder protest. 135) Krachtens het testament van Ricalt VI zou de erfenis voor Henrick II pas geëffectueerd worden, als hij getrouwd was met een 'goede, eerlycke edelmansdochter'. Hij aarzelde dan ook niet lang en trouwde in 1589 met Adriana van Brederode, aan wie hij in een 'donatio propter nuptias' schenking bij gelegenheid van het huwelijk' meer 'schonk' dan hij bezat. 135) Hij kon toen leenverhef laten doen voor Oirschot. 136)

In de korte tijd, dat hij 'heer' was, heeft Oirschot enorm veel last van hem gehad. Hij stoorde zich niet aan de oude rechtsgebruiken en meende als een despoot te kunnen optreden. Zo verbood hij aan de schepenen om de dorpsrekeningen goed te keuren, vóór hij dit gedaan had. 137) Het proces dat hierover gevoerd moest worden, kostte Oirschot al meer dan 4000 gulden. 138) Naar aanleiding van dit despotisch optreden heeft Oirschot vele oude rechtsgebruiken laten vastleggen in verklaringen bij turbe (gelijkluidende verklaring door een aantal personen). 139) Men riep zelfs de hulp van zijn zuster, Maria, in, om door een verklaring ten overstaan van Bossche schepenen de Oirschotse rechten veilig te stellen. 140)

Op 23 juni 1591 stierf Henrick II tengevolge van 'waterzucht'. 141)

Maria van Merode vrouwe van Oirschot 1591 - 1607

Henrick II had niet alleen een testament gemaakt maar daaraan ook diverse codicillen toegevoegd, tesamen 35 foliovenn beslaande. 142) In strijd met de duidelijke bepalingen van het testament van zijn oudste broer, Ricalt VI, had hij daarin getracht zijn zuster te benadelen en zijn vrouw te bevoordelen. Pas na een lang proces, haar door Adriana aangedaan, werd Maria d.d. 1594.12.24 in het gelijk gesteld. 143) Toch heeft zij pas op 18 februari 1597 leenverhef gedaan. 144)

In tegenstelling tot haar jongste broer was Maria geliefd bij de Oirschotse bevolking. Met belangstelling zag Oirschot uit naar eventuele huwelijkskandidaten voor hun 'mejoeffrouw van Merode'. De gelukkige werd Floris van Merode uit de tak Rummen, ook afstammend van Beatrix van Petershem en in de verte familie. Het huwelijk werd in Oirschot gesloten op 4 juli 1596. 145) In de tien volgende jaren kon Oirschot Floris leren kennen en dat beloofde niet veel goeds. Maria stierf kinderloos in 1607 en had bij testament Floris als haar erfgenaam aangewezen. 146)

Floris van Merode heer van Oirschot 1607 - 1652

Bij de Merode's kon een heerlijkheid niet zomaar van de ene tak naar de andere worden overgeheveld. Daar bemoeide de familie zich mee. Naast Oirschot en Hilvarenbeek had Floris ook nog aanspraken geërfd van Maria op heerlijkheden in zuidelijk Brabant. Er werd een overeenkomst gesloten tussen Philips van Merode, het hoofd van de tak Westerlo, met zijn broers en zusters en Floris. 147) In dit contract werd aan Floris behalve Oirschot en Hilvarenbeek ook Geel en Leefdaal toegewezen maar onder conditie, dat heel het bezit van Floris een eenheid zou blijven en slechts zou overgaan via de mannelijke lijn op nazaten van Floris of zijn broer, Ysebrand II. Onder dit contract viel ook de voogdij van Duffel, die Floris reeds in 1597 geërfd had van zijn oom Willem III

uit de tak van Rummen. 148) Naar dit bezit werd Floris in de documenten tot 1632 bijna steeds aangeduid als heer van Duffel.

Floris, die geen kinderen had uit zijn huwelijk met Maria, hertrouwde wel in 1626 met Katharina van Ketteler, maar kreeg ook uit dit huwelijk geen kinderen. 149) zodat Oirschot met de rest van het bezit van Floris zou moeten overgaan op een van de drie zonen van zijn broer Ysebrand II.

Maar zover was het nog lang niet. Oirschot zou nog heel wat meemaken met Floris, die niets liever deed dan ruzie stoken en processen voeren. Om van zijn alleenheerschappij verlost te worden bracht Oirschot de enorme som van bijna 6000 gulden bij elkaar, zodat de hertog zijn verpande helft van Oirschot kon lossen, wat door een misverstand aan Brusselse zijde pas geëffectueerd werd in 1618. 150) Tengevolge van dit lossingscontract werd Floris beperkt in de uitoefening van zijn heerlijke rechten gedurende de tijd dan Franchois Prouveur schout van Kempenland en van Oirschot zou zijn. Daarop voerde Floris een proces tegen de hertog en tegen Oirschot, dat zou duren tot na de dood van Franchois Prouveur in 1650 en Oirschot veel energie en geld zou kosten. 151) Intussen probeerde hij met de hertog tot een accoord te komen in die zin, dat de hertog alleen- heer van Hilvarenbeek zou zijn en Floris van Oirschot. Door een beroep op de belofte van de her tog bij gelegenheid van de lossing wist Oirschot dit te verhinderen. 152)

In 1632 wist Floris voor de onredelijk hoge som van 152.000 gulden het markiezaat van Deinze te verkrijgen, waarvoor hij vele andere goederen moest verkopen of belasten. 153) Sindsdien werd hij in de regel betiteld als markies van Deinze.

Hij woonde meestal in Duffel, waar hij stierf op 14 april 1652. 154)

Willem IV van Merode heer van Oirschot 1652 - 1653

Toen Floris van Merode zijn eerste testament maakte vóór 1632, leefden er nog drie zonen van zijn broer, Ysebrand TL') Twee van hen stierven vrij jong, zodat bij het maken van een later testament d.d. 1647.03.02 door Floris 156) en bij diens dood slechts één oomzegger in leven was.

Willem IV was geboren en gedoopt te Oirschot op 27 augustus 1606 en oom Floris was zijn peter. 157) In zijn testament had Floris aan hem Oirschot nagelaten onder de voorwaarden, die waren afgesproken in het contract van 1607, dat alle bezittingen onverdeeld zouden blijven en overgaan op de oudste zoon. Indien Willem IV geen mannelijke nakomelingen zou krijgen, zouden ze overgaan op Ferdinand, de oudste zoon van Maximiliaan-Anton, die weer een zoon was van Philips, die met Floris het contract van 1607 had gesloten.

Willem IV trouwde op 5 november 1652 te Brussel met Albertine de Gand Vilain, gravin van Isenghien, maar overleed reeds op 4 oktober 1653 zon der kinderen na te laten. 158) Het officiële bericht van zijn overlijden schijnt Oirschot pas op 13 oktober bereikt te hebben, want op die dag gaven de schepenen opdracht voor het luiden der klokken zoals gebruikelijk bij het overlijden van een heer. 159)

Ferdinand van Merode heer van Oirschot 1653 - 1672

Krachtens het testament van Floris kwam Oirschot aan Ferdinand en niet aan diens vader. Ferdinand, geboren in 1633 en dus leenrechtelijk meerderjarig, 160) werd geheel overheerst door zijn vader, Maximiliaan-Anton, die deed alsof hij eigenaar was van alle heerlijkheden en zich sierde met de diverse titels. Pas toen Ferdinand trouwde met Marie Celestine de Longueval in 1661, droeg Maximiliaan-Anton, vermoedelijk op aandringen van de schoon familie, Oirschot aan Ferdinand over in een 'schen king bij gelegenheid van het huwelijk'. 161)

Het proces, dat Floris van Merode in 1618 begonnen was tegen de hertog en tegen Oirschot om hersteld te worden in de uitoefening van zijn heerlijke rechten, had d.d. 1650.02.21 tot een uitspraak van de raad van Brabant te Brussel geleid, waarbij deze eis werd toegewezen. 162) Na de vrede van

Munster was echter de jurisdictie van de Brusselse raad over de Meierij beëindigd. Floris vroeg daarom aan de regering in Den Haag om erkenning van dit vonnis, hetgeen zoveel voeten in aarde had, dat hij het niet meer mocht beleven. Bij resolutie d.d. 1658.11.14 verleenden de staten generaal lettres d'attache aan het Brusselse vonnis, waardoor dit rechtskracht verwierf. 163) Op 6 december van dat jaar verscheen Maximiliaan-Anton, die nog steeds de heerlijke rechten voor zijn zoon uitoefende, met het document in Oirschot, waar hij met veel aplomp verklaarde, dat de helft der regenten aftredend was en door hem onmiddellijk herbenoemd werd. 164) Oirschot was blijkbaar zozeer overdonderd door dit aanmatigend optreden, dat men zich een rechtsgebruik liet opdringen, dat nooit bestaan had in Oirschot, waar de regenten steeds enkel door de schout van de hertog waren benoemd en beëdigd.

Bij de wisseling der regenten aan het begin van het nieuwe jaar werd een rooster opgemaakt van benoeming bij toerbeurt van de helft der regenten door de staten generaal als hertog en de plaatselijke heer. 165)

In 1664 werd een definitieve regeling getroffen van de verdeling der heerlijke rechten tussen de staten generaal en de plaatselijke heer in deze geest, die gehandhaafd bleef tot het einde van het feodale tijdperk. 166)

Ten tijde van Floris zal Oirschot al zwaar belast zijn geweest ten gevolge van zijn onverantwoorde aan kopen en de vele door hem gevoerde processen. Daarbij had Floris nog bepaald, dat Willem IV aan zijn twee nog levende zusters ieder 12000 gulden moest uitbetalen. Aan deze verplichting was door Willem IV nog niet voldaan, zodat zij met de erfenis overging op Ferdinand. Maximiliaan-Anton voerde daarover een proces met de zusters van Willem IV. Voordat dit werd uitgesproken in 1660 was een van haar overleden. Aan de andere moest hij 22000 gulden betalen. 167)

Zowel Maximiliaan-Anton als Ferdinand gingen door met het opnemen van hypotheeken, zodat de vele schuldeisers zich steeds meer onzeker begonnen te voelen, hetgeen leidde tot een jarenlange, ingewikkelde procedure, die eindigde met de openbare verkoop van de heerlijkheid Oirschot in maart 1672, waarbij Marten Christiaan Sweerts de nieuwe heer van Oirschot werd. 168)

DE FAMILIE VAN MERODE (tak Westerlo)

Ricalt II van Merode x Beatrix van Petershem 1449 - 1455

Jan IV 1455 - 1481

Jan V (sr. 1481-1484)

Jan VI 1484 - ca. 1487

Jan VII (jr. ca. 1487-1497)

Jan VIII (1497-1500)

Ricard IV (1500-1523)

Henrick I 1523 - 1533

Ricalt V 1533 - 1559

Ricalt VI 1559 - 1587

Maria 1591 - 1607 x Floris van Merode-Rummen 1607 - 1652

Henrick II 1587 - 1591

Ferdinand 1653 - 1672

Willem IV 1652-1653

IV De heren van Oirschot uit de familie Sweerts de Landas

Een van de voornaamste schuldeisers van Floris en Ferdinand van Merode was Hendrik de Cort, secretaris van de raad van Brabant te Brussel, een man van Oirschotse afkomst. Gedurende zijn leven was de zaak slepend gebleven, maar na zijn dood moest er worden afgewikkeld. Zijn weduwe, Catharina Stevens, liet met vele andere schuldeisers beslag leggen op de goederen en rechten in Oirschot en Hilvarenbeek en bij de publieke verkoop werd zij eigenares van de heerlijkheid Hilvarenbeek en van het huis ten Berch en belangrijke onroerende bezittingen in Oirschot. De halve heerlijkheid Oirschot kwam echter aan Martyn Christiaan Sweerts. 170)

Martyn Christiaan Sweerts (de Landas) heer van Oirschot 1672 - 1704

Martyn Christiaan Sweerts - de naam de Landas voegde hij pas tegen het eind van zijn leven aan de zijne toe - uit een ambitieuze en rigoureuze Calvinistische ambtenarenfamilie, was sinds 1666 kwartierschout van Kempenland en als zodanig ook schout van Oirschot namens de staten generaal als hertog. Op 6 december van datzelfde jaar had hij op bedenkelijke wijze ook de aanstelling door Ferdinand van Merode als schout van de heer 'onwederroepelyck voor ons ende onse naecomelinghe gedurende syn leven' weten te verkrijgen, waardoor hij een sterke claim legde op de heerlijkheid Oirschot, waarvan het faillissement reeds begon te dagen. 171) Door deze manoeuvre waren eventuele concurrenten al van te voren afgeschrikt. Toen hij dan ook in 1672 de halve heerlijkheid Oirschot vrij gemakkelijk uit het faillissement kon kopen, zat hij op drie bestuurlijke stoelen tegelijk, een ideale positie om Oirschot te chanteren.

Oirschot probeerde op zijn manier er het beste van te maken. Op 27 maart 1672, halfvastenzondag, werd de nieuwe heer met veel vertoon aan de grens met Boxtel afgehaald 'met vliegende vaende len en slaende trommelen', terwijl herhaaldelijk de geweren werden 'losgebrant', naar de kerk geleid en na de predikatie naar het raadhuis, waar 'wel vijftienhondert mannen syn vergadert geweest'. Zoals toen te doen gebruikelijk werden alle regenten die namens Ferdinand van Merode benoemd waren, 'ontslagen van hunnen eedt' en herbenoemd. 172) Het kostte natuurlijk wat. Zo werden reeds op 3 april de twee visvijvers die door Floris van Merode nabij het huis ten Berg in de gemeent waren gegraven 'by usurpatie ende sonder toestem minge van de magistraet', aan de nieuwe heer 'gegeven ende gecedeert ... omme by den welge booren edelen heere gebruyckt te worden syn leven lanck gedurende'. Tevens werd hem 'den hoff genaempt den Scheffelbergh' die door Floris 'de gemeent is ontrocken, vergonnen ende gecedeert ad vitam'. 173)

Niet lang daarna zal Martyn Christiaan Sweerts een vijver hebben laten aanleggen in de gemeent nabij Oerschoren en de wallen daaromheen laten bepoten. Wat een keer lukt, lukt ook wel twee keer. Omwille van de

lieve vrede besloten de regenten in 1675 maar weer 'om te cederen mits desen alle het recht dat wij op den voorschreven wijer souden mogen hebben ten behouwe van onsen tegenwoordigen heere van Oirschot'. 174) Dat was het begin van 's Heerenvijvers.

De verhouding tussen Oirschot en zijn heer is doorlopend enigszins gespannen geweest, zodat in 1677 door ter plaatse geleverde militairen er zelfs in negatieve zin over gesproken werd. 175) Ook met Den Haag heeft hij moeilijkheden gehad, zodat hij van 1688 tot 1695 zelfs gesuspendeerd is geweest als kwartierschout. 176) In die tijd bemoeide hij zich toch nog indirect met bestuurszaken, doordat hij aan zijn stadhouder, die wel in functie bleef, opdracht gaf om een gearresteerde dievegge over te dragen aan de hoogschout, tegen welke schending van de Oirschotse privileges de regenten een officieel protest indienden. 177)

Martyn Christiaan huwde pas op latere leeftijd, zodat zijn zoon, Jacob Dirk, geboren op 29 juli 1691, nog minderjarig was bij vaders overlijden op 24 juni 1704.

Jacob Dirk Sweerts de Landas heer van Oirschot 1704 - 1758

Tijdens zijn minderjarigheid werd de uitoefening van de heerlijke rechten waargenomen door zijn moeder, die bijna veertig jaar jonger was dan zijn vader.

Hij was zeker alert wat zijn eigen inkomen betreft. Zo wist hij te bewerken, dat het leenhof van Brabant bekend maakte, dat degenen die berenkoren of cijns verschuldigd waren aan de heer, zich moes ten melden ter hernieuwing van het cijnsboek. 178) Ook voerde hij in 1728 een proces tegen de weduwe Stockelmans tot vordering van aan hem verschuldigd 'pondgeld'. 179)

Hij had een kwestie met Den Haag over door hem genoten vacaties voor optreden in opdracht van het dorpsbestuur in 1748 180) en in het daarop volgende jaar aangaande de jurisdictie over de halve heerlijkheid. 181)

In zijn benoemingen van een drossaard - de nieuwe naam voor de schout - was hij niet zo gelukkig. Zijn moeder had reeds Jacobus Coenraets, die nog door haar man benoemd was, trachten te ontslaan in 1708, maar dit was door een uitspraak vande raad van Brabant ongedaan gemaakt. 182) Blijkbaar kon Coenraets toch niet met de jonge heer samen werken en nam ontslag. Jean de Marcq, die daarop door Jacob Dirk in 1735 benoemd werd, gedroeg zich zo onhebbelijk, dat hij na twee jaar vermoord werd. Daarna was Jacob Dirk zo ontactisch om Anthony van Grevenbroeck te benoemen, die stamde uit een Oirschotse katholieke familie maar in Leiden was overgegaan naar de gereformeerde kerk en die in Oirschot als collaborateur beschouwd werd. Hij was zo verstandig om zelf ontslag te nemen. Johan Bastiaan de Voo, die hem na een vacature van vier jaar opvolgde, hield het spoedig voor gezien. In 1750 benoemde Jacob Dirk zijn tweede zoon, Carel Hendrik Jacob, die pas 20 jaar oud was, tot drossaard van Oirschot om hem een riant salaris te bezorgen, terwijl hij het werk liet doen door een stadhouder.

In 1758 stierf Jacob Dirk en werd als heer opgevolgd door zijn oudste zoon.

Lodewijk Jan Baptist Sweerts de Landas heer van Oirschot 1758 - 1795

Ofschoon Lodewijk J.B. zijn recht als heer van Oirschot reeds eerder uitoefende, werd hij pas op donderdag 28 augustus 1760 met veel vertoon in Oirschot ingehaald. Deze plechtigheid werd op zondag daarvoor namens zijn broer, de drossaard, in brallende taal van de pui van het raadhuis aangekondigd, waarbij de ingezetenen werden verzocht 'op die ceremonielle dag henne straten te cieren met groene decoratiën, bloemen, eerebogen en ander fraaijgheden en henne huysen des avonds te illumineren om door dese blijke van genegentheyd te winnen de liefde van dese onse nieuwe heere en vrouwe van Oirschot en Best tot betoog en onderhoud van goede harmonie'. 183)

Lodewijk J.B. heeft zich vermoedelijk in de eerste jaren niet veel in Oirschot laten zien: hij was ontvanger van de convoyen en licenten te Nijmegen. 184)

Gezien de vele stukken over de onderlinge erfdeling van de twee broers en hun zuster, verspreid over een periode van meer dan tien jaar, hadden zij voornamelijk belangstelling voor financiële zaken. In latere jaren woonde Lodewijk J.B. op het door hem gebouwde huis Bijsterveld.

Gedurende heel de periode, dat Lodewijk J.B. heer was, fungeerde zijn broer Carel H.J. als drossaard, maar bijna steeds was er een stadhouder, die de functie voor hem waarnam.

Bij de komst van de Fransen in augustus 1794 eclipseerde stadhouder de Vries. Door de vergadering van de municipaliteit, zoals het dorpsbestuur van die tijd af ging heten, werd de president-schep en belast met de waarneming van de functie zonder dat men iets vroeg aan de heer of aan zijn broer, de drossaard. 185) Toen stadhouder de Vries een jaar later terugkeerde en zijn functie wou hernemen, werd hij simpelweg aan de kant geschoven. De vergadering van de municipaliteit besloot hem 'het bijwonen der vergadering en het fungeren als stadhouder te interdiceren'. 186) Een week later stierf drossaard Carel H.J. Sweerts de Landas en kort daarop deelde president-schep en A. van Baar mede, dat de combinatie van twee functies hem te zwaar werd. 187) Met

instemming van de representanten van Bataafsch Brabant, vergaderd te Tilburg, werd op 14 oktober bij schriftelijke stemming Jan Steyvers gekozen tot drossaard. 188)

De facto was daardoor in Oirschot geruisloos een eind gekomen aan de feodale bemoeienis met bestuurlijke zaken. Het heeft nog wel wat nagerommeld en vooral koning Willem I, die zich inbeeldde dat hij de goddelijke roeping had om zich met alles te bemoeien, heeft nog getracht het systeem te herstellen maar - hoewel hij dat niet kon inzien - tevergeefs.

Enkele bijkomstige relictten van het feodale heerlijke systeem zijn later nog een langzame dood moeten sterven. Een van de meest schrijnende daarvan was het heerlijk jachtrecht, dat een enorme plaag was voor de boeren en dat pas in deze eeuw ondanks eindeloze chicanes van de 'eigenaars' is 'afgekocht', zoals u kunt lezen in het verhaal van de Boerenbond.

SAMENVATTING

Het feodale stelsel is ontstaan in een zuiver agrarische maatschappij zonder steden of geldomloop van betekenis. Wanneer wij de beschikking krijgen over de oudste schriftelijke gegevens betreffende onze regio, is de kentering van deze maatschappij al begonnen. Bij het begin van de bemoeienis van de Leuvense, later Brabantse, hertogen met onze omgeving was er vermoedelijk al een tegenstelling tussen de heren en de gewone man, aangezien de bevolking koos voor de hertog, terwijl de heren, die hun positie bedreigd achtten, zich verzetten maar uiteindelijk moesten toegeven of opzij geschoven werden.

Voorzover de gegevens een oordeel mogelijk maken, heeft Oirschot met name door de uitzonderlijke figuur van heerlijkheid, die gedeeld was tussen de hertog en de plaatselijke heer, weinig moeilijkheden gehad met zijn heren uit de families van Leefdaal en van Petershem, die door verschillende omstandigheden zich weinig intensief met Oirschot konden bemoeien. Ook onder de eerste generaties uit de familie van Merode is dit zo geweest.

Tussen 1559 en 1618 was de situatie uitgesproken anders doordat de plaatselijke heren de hertogelijke helft van de heerlijke rechten in pand hadden en als alleen-heer konden optreden. Heren als Henrick II en Floris hebben het Oirschot zo lastig gemaakt, dat men er een enorm kapitaal voor over had om de hertog in staat te stellen zijn verpande helft te lossen. Ferdinand en zijn opgeblazen vader waren niet in tel.

Onder de heren uit de familie Sweerts de Landas ervoer men de heerlijke rechten als een feodale terreur van mensen die vreemd waren aan de aard en de godsdienst van de Oirschotse bevolking.

Het einde daarvan was een werkelijke bevrijding. De vraag is echter of die bevrijding blijvend is.

Wij mogen immers wel bedenken, dat elk bestuursstelsel het gevaar van dictatuur in zich bergt. Zo waarschuwde professor Dr. W. Fortuyn op 14 februari 1991 in zijn inaugurale rede bij de aanvaarding van de 'Albeda-leerstoel' aan de Rotterdamse Erasmusuniversiteit tegen het groeiend gevaar van een dictatuur van het praktisch onschendbare ambtelijke apparaat. Letterlijk zei hij: "Ook op het niveau van het lokale bestuur ontwikkelt zich momenteel evenals op het niveau van de Europese gemeenschap in een hoog tempo een meritocratie

van ambtelijke en politieke professionals, die over ons en zonder ons besluiten."

NOTEN:

I.

- 1) Campinia jrg. 7 (1977), blz. 43 - 55, 90 - 92, 131- 133, 178 - 180 en jrg. 8 (1978), blz. 47-49, 104-106, 148-151, 210-211.
- 2) Hendrik I noemt zichzelf enkel 'hertog van Lotharingen', pas zijn zoon, Hendrik II, (vanaf 1236) noemt zich 'hertog van Lotharingen en Brabant'. Mij is slechts één vermelding van hertog Hendrik I als 'hertog van Lotharingen en Brabant' bekend en wel in 1231/2 (O.N.B. nr. 159) doch deze oorkonde is duidelijk een ontvangerdictaat en ook nadien noemt de hertog zich enkel 'hertog van Lotharingen': (O.N.B., nrs. 160, 162, 165 vrijheidsrecht Eindhoven, 166 vrijheidsrecht Sint- Oedenrode, 167, 168, 170, 171 en 174.)
- 3) Het document behorend tot het archief van de abdij van Echternach bevindt zich in het Luxemburg's staatsarchief onder het nr. XXIX en is behalve door Wampach gepubliceerd in het Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312 dl. I, ed. H.P.H. Camps, 's-Gravenhage 1979, nr. 34. De oorkonde is niet gedateerd en aan de hand van de optredende personen niet nader te dateren dan tussen 1100.01.06 en 1110.04.03.
- 4) Camps, Oorkondenboek, nr. 91.
- 5) Camps, Oorkondenboek, nr. 160.
- 6) J. Lijten, 'Rogier van Leefdaal koopt Oirschot en Hilvarenbeek' in Campinia jrg. 18 (1988), blz. 112 e.v. en 129 e.v.
- 7) Camps, Oorkondenboek, nrs. 85, 151, 177, 197, 198 en 207 en B.C.M. Jacobs, Justitie en politie in 's-Hertogenbosch voor 1629, Assen/Maastricht 1986, blz. 237.

- 8) Camps, Oorkondenboek, nrs. 177, 198 en 207.
- 9) Camps, Oorkondenboek, nr. 218.
- 10) Camps, Oorkondenboek, nr. 219.
- 11) Camps, Oorkondenboek, nr. 266.
- 12) Klaversma in Campinia jrg. 7 (1977), blz. 131.
- 13) Zie daarover Camps, Oorkondenboek, nr. 34.
- 14) R.A.N.B., A.K.O., I 138.
- 15) Jaargetijdenboek, fol. 13 (1 april) en fol. Ivo (21 febr.).
- 16) Jaargetijdenboek, fol. 6 (9 febr.).
- 17) Jaargetijdenboek, fol. 30vo (13 aug.).
- 18) Jaargetijdenboek, fol. 31vo (21 aug.).
- 19) Jaargetijdenboek, fol. 34 (8 sept.).
- 20) Jaargetijdenboek, fol. 34vo (13 sept.).
- 21) Jaargetijdenboek, fol. 36vo (28 sept.): 'ex censu domini de Vucht Heinrici'.
- 22) Jaargetijdenboek, fol. 39vo (23 okt.): 'ex censu Heinrici de Vucht'.
- 23) Jaargetijdenboek, fol. 47 (19 dec.).
- 24) Klaversma in Campinia jrg. 7 (1977), blz. 131 e.v.
- 25) Camps, Oorkondenboek, nr. 77, waar nog de datering ca. 1185 gevolgd wordt. Intussen lijkt ca. 1195 een juistere datering.
- 26) Camps, Oorkondenboek, nr. 116.
- 27) Camps, Oorkondenboek, nr. 113.
- 28) Klaversma in Campinia jrg. 8 (1978), blz. 149 e.v.
- 29) Camps, Oorkondenboek, nr. 116.
- 30) Camps, Oorkondenboek, nr. 122.
- 31) Camps, Oorkondenboek, nr. 128.
- 32) Klaversma in Campinia jrg. 8 (1978), blz. 104.
- 33) Jaargetijdenboek, fol. 26vo (13 juli).
- 34) Zie tekst
- 35) Klaversma in Campinia jrg. 8 (1978), blz. 104 e.v.
- 36) Klaversma in Campinia jrg. 8 (1978), blz. 105, verwijzend naar een oorkonde voor schepenen van Kleef.
- 37) Jaargetijdenboek, fol. 13vo: 'Agnes domina de Vucht', fol. 39: 'Gheertrudis de Vucht' en fol. 41vo: 'Heilwigis dicta de Vucht'.
- 38) Besproken in J. Lijten, 'De waarheid omtrent de schenking van Oerle aan Postel' in Campinia jrg. 15 (1985), blz. 51 - 70 met name blz. 56 e.v.
- 39) Klaversma in Campinia jrg. 8 (1978), blz. 105 e.v.
- 40) J. Lijten, 'De Oirschotse kapittelstatuten tot 1500' in Campinia jrg. 17 (1987), voornamelijk blz. 12 - 14.
- 41) J. Lijten, 'Oirschot kocht zijn grenzen' in Campinia jrg. 20 (1990), blz. 4 e.v.
- 42) Camps, Oorkondenboek, nr. 615.
- 43) Jaargetijdenboek, fol. 40vo (30 okt.).
- 44) Klaversma in Campinia jrg. 8 (1978), blz. 106.
- 45) Klaversma in Campinia jrg. 8 (1978), blz. 148 - 150.
- 46) J. Lijten, 'Rogier van Leefdaal koopt Oirschot en Hilvarenbeek' in Campinia jrg. 18 (1988), blz. 111 - 138.
- 47) Klaversma in Campinia jrg. 8 (1978), blz. 148 - 150.
- 48) J. Lijten, 'Oirschot kocht zijn grenzen' in Campinia jrg. 20 (1990), blz. 4 e.v.
- 49) Klaversma vermoedde, dat het huwelijk van Boudewijn van Vught en Margaretha kinderloos was. Campinia jrg. 8 (1978), blz. 48. Wij speurden echter met grote waarschijnlijkheid hun nazaten in het Bossche patriciaat, zoals uitvoerig gedocumenteerd is in Campinia jrg. 20 (1990), blz. 60 e.v.v.
- 50) Campinia jrg. 19 (1989), blz. 8.
- 51) A.R.A. Brussel, A.F.v.M-W., F 909-6.
- 52) Dirck van Herlaer wordt genoemd als getuige in een akte van gravin Adelheid, dochter van graaf Everhard, die enkel te dateren is tussen 1076 en 1099. Camps, Oorkondenboek, nr. 32. Ook de latere heren van Herlaer droegen overwegend de voornaam Dirk o.a. van 1167 tot 1305. Klaversma in Campinia jrg. 7 (1977), blz. 90.

II.

- 53) Zie over de Brabantse politiek in het noorden: P. Avonds en H. Brokken, 'Heusden tussen Brabant en Holland (1317 - 1357) Analyse van een grensconflict' in *Varia Historica Brabantica IV*, 's-Hertogenbosch

- 1975, blz. 1 - 95, waar zij op blz. 65 schrijven: '... dat er in de twintiger jaren van de 14e eeuw een geleidelijke versteviging van het landsheerlijk gezag van de hertog van Brabant in het noorden van zijn hertogdom (is) te constateren'. Wat 's-Hertogenbosch betreft, zie P.Th.J. Kuyser, 'Een veste ende een slot, 's-Hertogenbosch aan Brabants noordgrens in de veertiende eeuw' in Noordbrabants Historisch Jaarboek 5, 's-Hertogenbosch/Zutphen 1988, blz. 9 - 38, waar hij op blz. 14 e.v. wijst op de belangrijke versterking van de vesting 's-Hertogenbosch tussen 1318 en 1330.
- 54) Voor een schets van de positie van Rogier van Leefdaal, zijn voorgelacht en zijn nakomelingen: J. Lijten, 'Rogier van Leefdaal en zijn gezin', in Campinia jrg. 18 (1988), blz. 164 - 175.
- 55) Voor een volledig gedocumenteerde beschrijving van deze koop: J. Lijten, 'Rogier van Leefdaal koopt Oirschot en Hilvarenbeek', in Campinia jrg. 18 (1988), blz. 111 - 138 met publicatie van de vijf bewaarde documenten.
- 56) Afschrift: O.A.A.O., [vrl. inv. nr.](#) 978.
- 57) Uit de oprichting van het dekenaat in het Oirschotse kapittel d.d. 1282.12.03 en de goedkeuring daarvan door de bisschop van Luik d.d. 1289.11.28 en de bevestiging van de kapittelstatuten door de hertog en Daniel van Oirschot d.d. 1298.04.17 vergeleken met de latere, bekende situatie. Zie Frenken, Documenten, blz. 207 e.v. en 248.
- 58) Origineel: A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., Lej. F 909-1.
- 59) Rogier van Leefdaal was zoals bekend gehuwd met Agnes van Kleef, Gerard van Home met Yrmghard van Kleef, zoals blijkt uit de koopakte van Hilvarenbeek.
- 60) Hoewel men voor deze tijd zelden iets met absolute zekerheid kan bewijzen, heeft Klaversma dit als hoogst waarschijnlijk aangetoond in zijn artikel 'De heren van Vught en Oirschot in de 12e en 13e eeuw', in Campinia, met name jrg. 8 (1978), blz. 148 - 151.
- 61) Origineel: A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., LA 1252-1.
- 62) Origineel: A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., LA 1252-2.
- 63) Origineel: A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., F 909-5.
- 64) 675 Jahre Kranenburger Kreuzwallfahrt 1983, ed. Katholisches Pfarramt Kranenburg, blz. 6. Overplaatsing: 17 maart 1436.
- 65) L. Galesloot. Le livre des feudataires de Jean III, duc de Brabant, Brussel 1865, blz. 228.
- 66) Wauters, Histoire II, blz. 692.
- 67) Wauters, Histoire III, blz. 323.
- 68) Voor de koop van Hilvarenbeek zij verwezen naar het in noot 55 vermelde artikel.
- 69) Wauters, Histoire II, blz. 692.
- 70) J.A. Coldewey, De heren van Kuyc 1096 - 1400, Tilburg 1981, blz. 127 e.v.
- 71) Camps, Oorkondenboek, nrs. 700, 701 en 703.
- 72) B.C.M. Jacobs, Justitie en politie in 's-Hertogenbosch vóór 1629, Assen/Maastricht 1986, blz. 238.
- 73) Afschrift in R.v.D.v.B., blz. 493.
- 74) Wauters, Histoire II, blz. 692.
- 75) Wauters, Histoire III, blz. 440 e.v.v.
- 76) Wauters, Histoire II, blz. 692.
- 77) Wauters, Histoire II, blz. 692 e.v.
- 78) Campinia jrg. 13 (1983), blz. 64 e.v.
- 79) Wij vonden Jan van Leefdaal het laatst als levend vermeld in een Oirschotse schepenaakte d.d. 1346.08.17: afschrift O.A.A.O., vrl. Mv. nr. 7706, stuk nr. 11; en het eerst als overleden d.d. 1346.09.30: A.N.D.R., I nr. 75, R. 408, gedrukt: Cerutti, Breda, nr. 188.
- 80) De opvolging van Jan van Leefdaal en de intriges van Margriet zijn behandeld in J. Lijten, 'De heren van Oirschot uit de familie van Petershem' in Campinia jrg. 19 (1989), blz. 3 - 21.
- 81) Wauters, Histoire II, blz. 693.
- 82) Vidimus d.d. 1384.07.09: A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., ongenummerd.
- 83) Origineel: A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., F 909-6.
- 84) Van der Straeten, Het charter II, blz. 184 naar de Hemricourt. Wauters, Histoire II, blz. 282 en 693.
- 85) Origineel: A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., F 909.
- 86) Afschrift: A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., ongenummerd.
- 87) Wolters, Notice, blz. 135.
- 88) Van der Straten, Het charter II, blz. 184 naar Hemricourt, Le miroir, doch beiden schrijven dit huwelijk foutief op naam van zijn vader.
- 89) Uitgebreid in Campinia jrg. 19 (1989), blz. 11 e.v.
- 90) Afschrift naar vidimus: O.A.A.O., [vrl. inv. nr.](#) 3912.

- 91) Afschrift: R.v.D.v.B., blz. 75 - 78.
- 92) Bij akte d.d. 1390.08.15 werd het Oirschots grondgebied ten westen van de Beerze aan Oisterwijk als gemeeynt toegewezen. Afschrift: O.A.A.O., [vrl. inv. nr.](#) 3960. Hoe dit mogelijk was na een totaal andere uitspraak in 1385, zie J. Lijten, 'De clute werd een drama', in *Campinia* jrg. 12 (1983), blz. 181 - 190.
- 93) Origineel: A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., LA 1252-4.
- 94) J. Lijten, 'Oirschot kocht zijn grenzen', in *Campinia* jrg. 20 (1990), blz. 11 e.v.
- 95) Wolters, Notice, blz. 140.
- 96) Laatste vermelding d.d. 1395.09.13: R.A.N.B., A.K.O., I 166. Frenken, Documenten, blz. 227.
- 97) Afschrift: A.H.H., [inv. nr.](#) 17.
- 98) Wolters, Notice, blz. 140 naar Miraeus, Opera diplomatica blz. 326.
- 99) Afschrift: P.A.O., nog ongenummerd.
- 100) Enklaar, Gemene gronden, nr. 124.
- 101) Wolters, Notice, blz. 41.
- 102) Domsta, Geschichte I, blz. 105.

III

- 103) Na mijn publicatie "De Merode's in Oirschot 1410 - 1672", in *Campinia* jrg. 11 (1981), blz. 69 - 89 verscheen het standaardwerk van H.J. Domsta, *Geschichte der arsten von Merode im Mittelalter*, 2 Bdn., Dren 1981, waardoor de kijk op de eerste generaties van Merode in Oirschot zeer verhelderd wordt.
- 104) Domsta, Geschichte II, blz. 313, noot 2.
- 105) Tengevolge van deze fout heeft Domsta niet in de gaten gehad, dat Oirschot eigenlijk een allodiale heerlijkheid was. Voor de nummers bij de voornamen der heren van Merode volgen wij Domsta, terwijl wij de latere heren zullen doornummeren.
- 106) Domsta, Geschichte II, blz. 315 e.v.
- 107) Domsta, Geschichte II, blz. 313, noot 4.
- 108) Domsta, Geschichte II, blz. 313, noot 7.
- 109) Domsta, Geschichte I, blz. 131.
- 110) Domsta, Geschichte I, blz. 159.
- 111) Domsta, Geschichte I, blz. 195.
- 112) Domsta, Geschichte I, blz. 161 en 196.
- 113) Domsta, Geschichte I, blz. 165.
- 114) Domsta, Geschichte /, blz. 162.
- 115) Oirschots schepenprotocol van 1499, fol. XVI.
- 116) Domsta, Geschichte I, blz. 165.
- 117) Hertogelijk leenboek van de Meierij, fol. CCCVII.
- 118) Domsta, Geschichte I, blz. 164.
- 119) Domsta, Geschichte I, blz. 164 en 202.
- 120) Domsta, Geschichte I, blz. 202 en 205.
- 121) Dit en het volgende is ontleend aan het eTfdelingscontract, bevestigd door de raad van Brabant d.d. 1533.08.13: authentiek afschrift: O.A.A.O., [vrl. inv. nr.](#) 8285.
- 122) R.A.N.B., A.K.O., I 166, nr. 39. *Campinia* jrg. 17 (1987), blz. 177.
- 123) Domsta, Geschichte I, blz. 205.
- 124) R.A.N.B., Collectie Cuypers-v. Velthoven, [inv. nr.](#) 1555.
- 125) A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., V.O. 183. Dat hij met Geertruyd gehuwd was blijkt uit Bannenberg, De oude dekenaten II, blz. 201.
- 126) Authentiek afschrift: O.A.A.O., [vrl. inv. nr.](#) 756.
- 127) Hertogelijk leenboek van de Meierij, fol. CCCVII.
- 128) R.A.N.B., Collectie Cuypers-v. Velthoven, [inv. nr.](#) 1556.
- 129) Bots, Noordbrabantse studenten, nr. 3523.
- 130) Oirschots schepenprotocol van 1560 tot 1567, titelbladzijden der verschillende jaren.
- 131) Bots, Noordbrabantse studenten, nr. 3522.
- 132) Oudste doopboek van Oirschot, blz. 36 en 88.
- 133) R.A.N.B., Collectie Cuypers-v. Velthoven, [inv. nr.](#) 1555.
- 134) A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., F 754.
- 135) A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., PF 68.
- 136) Procuratie daartoe d.d. 1589.05.20: R.A.O., [vrl. inv. nr.](#) 4361.
- 137) O.A.A.O., [vrl. inv. nr.](#) 4232.
- 138) O.A.A.O., vrl. inv. nrs. 3045, 4303, 3404, 3412, 3545.

- 139) O.A.A.O., vrl. inv. nrs. 975 en 3913.
 - 140) Origineel: O.A.A.O., ch. 1591.02.21.
 - 141) Oudste doopboek van Oirschot, blz. 73.
 - 142) A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., PF 68.
 - 143) R.A.N.B., Collectie Cuypers-v. Velthoven, [inv. nr.](#) 1555.
 - 144) Hertogelijk leenboek van de Meierij, fol. CCCVII.
 - 145) Oudste doopboek van Oirschot, blz. 79.
 - 146) Richardson, Geschichte, blz. 240.
 - 147) Richardson, Geschichte, blz. 161.
 - 148) Richardson, Geschichte, blz. 239.
 - 149) Richardson, Geschichte, blz. 240.
 - 150) J. Lijten, 'De akte aangaande de lossing der halve heerlijkheid Oirschot van 24 november 1614', in Campinia jrg. 10 (1981), blz. 195 - 203.
 - 151) O.A.A.O., vrl. inv. nrs. 2443, 2527, 2529, 2930, 4983, 4999, 5205, 7939.
 - 152) O.A.A.O., [vrl. inv. nr.](#) 2941.
 - 153) Richardson, Geschichte, blz. 293. V.d. Abeele, Geschiedenis Deinze, blz. 344 - 349.
 - 154) Richardson, Geschichte, blz. 240.
 - 155) A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., PF 135.
 - 156) Uittreksel: A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., F-909.
 - 157) Oudste doopboek van Oirschot, blz. 9.
 - 158) Richardson, Geschichte, blz. 241.
 - 159) Concept: O.A.A.O., [vrl. inv. nr.](#) 3414.
 - 160) Richardson, Geschichte, blz. 182.
 - 161) Oirschots schepenprotocol van 1661, fol. 247 - 252.
 - 162) Afschrift: O.A.A.O., [vrl. inv. nr.](#) 1181.
 - 163) Authentiek afschrift: O.A.A.O., [vrl. inv. nr.](#) 5366.
 - 164) Oirschots schepenprotocol van 1658, blz. 289 e.v.v.
 - 165) Oirschots schepenprotocol van 1659, ongenummerd na titelblad.
 - 166) Oirschots schepenprotocol van 1664, blz. 289 - 296.
 - 167) A.R.A.Brussel, A.F.v.M-W., F-909.
 - 168) Origineel: O.A.A.O., ch. 1672.03.09/27.
- IV
- 169) Becx, Een Oirschots heerlijkheidswapen, Brabants Heem, blz. 81.
 - 170) Vriens, de conflicten, Campinia jrg. 3 (1973), blz. 48.
 - 171) Lijten, De Oirschotse schouten, Campinia jrg. 15 (1985), blz. 167 e.v.
 - 172) Oirschots schepenprotocol van 1671/74, blz. 336 - 340.
 - 173) Oirschots schepenprotocol van 1671/74, blz. 341 e.v.
 - 174) Oirschots schepenprotocol van 1674/76, fol. 161vo.
 - 175) O.A.A.O., vrl. Mv. nrs. 1887 en 3251.
 - 176) Korvezee, Inventaris van het archief van het kwartier Kempenland, blz. 12.
 - 177) O.A.A.O., vrl. Mv. nr. 2817.
 - 178) O.A.A.O., vrl. Mv. nr. 7474.
 - 179) R.A.O., dossiers van civiele caken code B.1.1. Pontpenningen zijn volgens het glossarium van Stallaert belasting op de verkoop van onroerend goed.
 - 180) O.A.A.O., vrl. Mv. nr. 8307.
 - 181) O.A.A.O., vrl. Mv. nr. 1181.
 - 182) Voor deze benoemingen: Campinia jrg. 15 (1985), blz. 169 - 172.
 - 183) O.A.A.O., vrl. Mv. nr. 8331.
 - 184) Protocol van allerhande akten 1755/59, fol. 313.
 - 185) Resolutieboek van 1792/98, blz. 94.
 - 186) Resolutieboek van 1792/98, blz. 175.
 - 187) Resolutieboek van 1792/98, blz. 249.
 - 188) Resolutieboek van 1792/98, blz. 265 e.v.